

ประวัตินักกฎหมายมหาชนที่น่าสนใจ

ดร.พัชมา จิตรมहिมา

ผู้อำนวยการฝ่ายวิเคราะห์และคดีปกครอง
กองกฎหมายปกครอง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา¹

“เกียรติภูมิของนักกฎหมายย่อมอยู่ทำงานหนักอันสุจริต

(For the jurist, honour lies in honest toil.) ซึ่งหมายความว่า

แรงงานของนักกฎหมายเป็นงานที่ค่อนข้างหนัก แต่การทำงานนั้นต้องมีความสุจริตเป็นที่ตั้ง และการปรับใช้กฎหมายนั้น นอกจากความยุติธรรม เหตุผล และประโยชน์ของภาครัฐแล้ว ยังต้องคำนึงถึงประชาชนด้วยเสมอ เพราะความผาสุกของประชาชนเป็นกฎหมายอันสูงสุด (Salus populi est suprema lex. -Welfare of people is the supreme law.)”

¹ สัมภาษณ์และเรียบเรียงโดย นายอนันต์ กระบวนศรี, วารสารวิชาการศาลปกครอง Administrative Courts Journal คอลัมน์ : ประวัตินักกฎหมายมหาชนที่น่าสนใจ (ครั้งที่ 2/2565) วันศุกร์ที่ 24 มิถุนายน 2565 เวลา 16.00-17.00 น. ผ่านทาง LINE Meeting

สวัสดีครับ ท่านผู้อ่านทุกท่าน กลับมาพบกันอีกครั้งในคอลัมน์ “ประวัติ นักกฎหมายมหาชนที่น่าสนใจ” ครั้งนี้เรา ได้รับเกียรติจาก ดร.พัชรา จิตรมหิมา ผู้อำนวยการ ฝ่ายวิเคราะห์และคดีปกครอง กองกฎหมาย ปกครอง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เลขาธิการคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการ ทางปกครอง ตีอกเตอร์กฎหมายมหาชน จากประเทศฝรั่งเศสครับ ในวันสัมภาษณ์ (24 มิถุนายน 2565) ทางสำนักงานคณะกรรมการ กฤษฎีกายังคงอยู่ในช่วง Work from anywhere อันเนื่องมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ เชื้อ COVID-19 ดังนั้น การสัมภาษณ์ในวันนี้ จึงเป็นรูปแบบการสัมภาษณ์ออนไลน์ผ่านทาง LINE Meeting ครับ เพื่อไม่ให้เป็นการเสียเวลา เรามาเริ่มทำความรู้จักกับ ดร.พัชรา จิตรมหิมา ไปพร้อมกันเลยครับ

ผู้สัมภาษณ์ : สวัสดีครับ ผอ. ก่อนอื่น ในฐานะผู้สัมภาษณ์ ต้องขอขอบคุณ ดร.พัชรา จิตรมหิมา ผู้อำนวยการฝ่ายวิเคราะห์และ คดีปกครอง กองกฎหมายปกครอง สำนักงาน คณะกรรมการกฤษฎีกา เลขาธิการคณะกรรมการ วิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง ที่กรุณาสละ เวลาอันมีค่าและเป็นเกียรติให้สัมภาษณ์กับ ทางวารสารวิชาการศาลปกครองในครั้งนี้ สำหรับคำถามจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) คำถามทั่วไป ชีวิตส่วนตัว งานอดิเรก และความสนใจอื่น ๆ 2) ประวัติการศึกษาและมุมมอง ต่อการศึกษากฎหมายมหาชนในประเทศไทย และ 3) ประวัติการทำงานและมุมมองต่อ กฎหมายมหาชนในประเทศไทย

ส่วนที่ 1

คำถามทั่วไป ชีวิตส่วนตัว งานอดิเรก และความสนใจอื่น ๆ

เข้าสู่คำถามแรกเลยนะครับ ผอ. ช่วงนี้ เป็นอย่างไรบ้างครับ งานเยอะหรือไม่ครับ

ตอนนี้ก็เริ่มเบาลง เคลียร์งานออกไป เกือบหมดแล้วค่ะ แต่ก็เหลือที่คิดไว้ว่า จะเขียนงานวิชาการ รอบนี้ยังไม่ได้เขียน ก็ได้ยั่วว่า จะเริ่มเขียน

การที่เปลี่ยนมาเป็นระบบ Work from anywhere ช่วยส่งเสริมให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มากขึ้นหรือไม่ครับ

พี่ว่าก็ตินะ เราไม่ต้องเสียเวลาในการ เดินทาง เราอยู่ตรงไหนเราก็ทำงานได้เสมอ โชคดีที่ระบบของสำนักงานรองรับด้วย ทั้งระบบ สารสนเทศ ระบบคอมพิวเตอร์ โปรแกรมต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำงานก็วางระบบเอาไว้ให้สามารถ ทำงานได้ทุกที่ ซึ่งไม่ต่างกับไปนั่งทำงานจริงที่ Office พี่คิดว่าช่วย save เวลาในการเดินทางได้เยอะ

นอกเหนือจากเวลาทำงานแล้ว มีความชอบหรือ งานอดิเรกอะไรที่สนใจเป็นพิเศษบ้างหรือไม่ครับ

ถ้าในเวลว่าง พี่ชอบอ่านหนังสือประเภท ท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ ช่วงนี้หลัก ๆ ก็ชอบดู YouTube พวกการเดินทางท่องเที่ยว ในส่วน ของสารคดี แนะนำร้านอาหาร และการเดินทาง ท่องเที่ยว จริง ๆ ก็อยากที่จะไปเที่ยวเอง ชอบไปเที่ยว แต่ว่าหาโอกาสได้ค่อนข้างยาก บางที ก็ติดเรื่องการสอน และก็ต้องหาเวลว่างให้ตรง กับแฟนด้วย อ่านหนังสือนวนิยายก็มีบ้าง แต่ถ้า ถามว่ามีหนังสือเล่มไหนเป็นหนังสือโปรดในดวงใจ พูดไปน้องจะรู้ไหม เนื่องจากเป็นหนังสือที่ เก๋ามากเลย เช่น พี่ชอบแนวทะเลทราย ดังนั้น

พี่จะชอบ “ฟ้าจรดทราย” เรื่องที่เกี่ยวกับทะเลทราย แต่ปัจจุบันก็ไม่ได้จับนวนิยายมาอ่านนานมากแล้วเหมือนกัน โดยมากจะดู Youtube ท่องเที่ยวมากกว่า ถ้าพี่มีเวลาก็อยากจะไปเที่ยวที่ญี่ปุ่น เพราะว่าที่ยุโรปนั้น เราไปอยู่มานานมากแล้ว และเราก็ได้ไปเที่ยวทั้งฝรั่งเศส สวิตเซอร์แลนด์ อิตาลี สเปน คือ คิดว่าเราไปมาพอสมควรแล้ว ซึ่งเป็นประเทศในแถบยุโรป ตอนนี้เลยอยากเที่ยวใกล้ ๆ บ้าน ซึ่งเป็นแถบเอเชียบ้าง

นิยายเรื่อง “ฟ้าจรดทราย”

ภาพประกอบจาก สำนักพิมพ์รวมสาส์น

คำถามสุดท้ายในส่วนทั่วไปนะครับ อยากทราบว่า ผอ. มีคติประจำใจที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงานครับ

พี่คิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นได้ด้วยตัวท่านเอง ถ้าเราคิดจะทำอะไร หากเรามั่นใจแล้วควรทำไปเลย ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถประสบความสำเร็จได้ อย่างที่ภาษาฝรั่งเศสกล่าวไว้ว่า “Grâce à vous, tout est possible” (All things are possible with you.) หมายความว่า ทุกสิ่งทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยตัวเราเอง ดังคำกล่าวที่ว่า Your character is your destiny. ลักษณะนิสัยของท่านเป็นตัวกำหนดโชคชะตาของท่านเอง ดังนั้น จึงควรเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง และทำงานให้บรรลุผล

ส่วนที่ 2 การศึกษา

อยากทราบถึงจุดเริ่มต้นที่ ผอ. ตัดสินใจเป็นนักกฎหมาย และมีสิ่งใดเป็นแรงจูงใจหรือแรงบันดาลใจให้ศึกษากฎหมายครับ

สิ่งที่เป็แรงจูงใจให้ศึกษาวิชากฎหมายเนื่องจากมีความคิดว่าการมีความรู้ทางกฎหมายจะช่วยให้ไม่ต้องประสบกับปัญหาในการถูกเอาเปรียบในการกระทำที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย นอกจากนี้ ความรู้จากการศึกษากฎหมายยังสามารถนำไปใช้ในการให้คำแนะนำและช่วยเหลือแก่บุคคลที่ไม่รู้เรื่องกฎหมาย และได้รับความไม่เป็นธรรมจากความไม่รู้เรื่องกฎหมายนั้นแต่จริง ๆ พี่เองก็ไม่ได้อยากเป็นนักกฎหมายมาตั้งแต่เด็ก ๆ พี่เพิ่งจะมาเริ่มอยากเรียนกฎหมายสมัยมัธยมศึกษาตอนปลาย พอช่วงใกล้เข้ามหาวิทยาลัย สุดท้ายเลยตัดสินใจเรียนกฎหมายเลือกคณะนิติศาสตร์ทั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเลย ถ้าย้อนกลับไปในก่อนหน้านี้ พี่อยากเป็นนักการทูตและอยากเป็นนางฟ้า คือ เป็นแอร์โฮสเตสค่ะ ซึ่งแอร์โฮสเตสนี้เป็นความฝันของเด็กผู้หญิงทุกคน ได้อยู่บนท้องฟ้าและท่องเที่ยวไปประเทศต่าง ๆ แต่พอเรียนไปสักระยะก็อยากเป็นนักการทูต เพราะว่าชอบการท่องเที่ยว

ถ้าอย่างนั้น ขออนุญาตย้อนกลับไปในสมัยเรียนมัธยมนะครับ ไม่ทราบว่ ผอ. เรียนสายอะไร และเหตุใดถึงเลือกเรียนสายนั้นครับ

พี่เรียนศิลป์-ภาษาฝรั่งเศส และก็ชอบวิชาภาษาฝรั่งเศสเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นภาษาที่มีสำเนียงอันไพเราะ และได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่น่าชื่นชมของประเทศฝรั่งเศส เช่น สถานที่

ท่องเที่ยว เทคโนโลยี แฟชั่นต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีงานด้านศิลปะที่งดงาม เช่น ภาพวาด สถาปัตยกรรม โบสถ์ และวิหารต่าง ๆ อีกสาเหตุหนึ่งคือ พี่ไม่ชอบวิทยาศาสตร์ เวลาเรียนรู้รู้สึกไม่สนุกเลยคิดว่าถ้าเรารู้หลาย ๆ ภาษาก็น่าจะมีประโยชน์ในเวลาที่อ่านหนังสือ และก็อยากจะเดินทางท่องเที่ยว และคิดว่าภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาที่น่าสนใจ เพราะตอนนั้นโดนบังคับเรียนภาษาอังกฤษอยู่แล้ว และพอได้สัมผัสภาษาฝรั่งเศส รู้สึกว่าเป็นภาษาที่เสียงเหมือนดนตรี ฟังแล้วไพเราะ อาจารย์ที่สอนก็ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของประเทศฝรั่งเศสด้วยสำหรับพี่ถ้าให้เทียบภาษาฝรั่งเศสกับอังกฤษ พี่จะรู้สึกว่าไวยากรณ์ภาษาอังกฤษอาจจะยากกว่าและพอชอบวัฒนธรรมฝรั่งเศสแล้ว ก็เลยรู้ว่าเข้าใจง่าย เช่น เวลาที่ดูภาพยนตร์ก็จะรู้สึกว่าอ่านซับไตเติ้ลภาษาฝรั่งเศสง่ายกว่าภาษาอังกฤษต่างจากภาษาอังกฤษที่พี่รู้สึกว่าไม่ค่อยสนุกเท่าภาษาฝรั่งเศส ดังนั้น พัฒนาการด้านภาษาอังกฤษจึงไปได้ช้ากว่าภาษาฝรั่งเศส

ทราบมาว่าสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทสาขากฎหมายเอกชน จึงน่าสนใจว่าเหตุใดถึงเปลี่ยนสายงานมาศึกษากฎหมายมหาชนครับ

ตอนที่พี่เรียนปริญญาตรีตอนนั้นกฎหมายเอกชนจะค่อนข้างเป็นที่นิยมมาก และมีความเชื่อกันว่าจะได้มีโอกาสที่ดีในการทำงาน เช่น งานธนาคาร ธุรกิจหลักทรัพย์ เงินทุน ฯลฯ ดังนั้น พอจบการศึกษาสมัยปริญญาตรีแล้วก็เลยเลือกที่จะศึกษาต่อสาขากฎหมายเอกชนในระดับปริญญาโท อย่างไรก็ตาม ช่วงระหว่างศึกษาในระดับปริญญาโทสาขากฎหมายเอกชนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เปลี่ยนงานจากภาคเอกชนมาทำงานภาครัฐที่สำนักงาน

คณะกรรมการกฤษฎีกา ซึ่งการทำงานภาครัฐมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายมหาชนมากกว่ากฎหมายเอกชน และในเวลาต่อมากฎหมายมหาชนเริ่มมีความสำคัญยิ่งขึ้น ที่ทำงานมีการให้โอกาสข้าราชการได้รับทุนจากรัฐบาลฝรั่งเศสในด้านกฎหมายมหาชน ซึ่งในขณะนั้นภาครัฐยังมีนักกฎหมายมหาชนไม่เพียงพอ จึงเป็นเหตุให้เกิดความสนใจที่จะศึกษากฎหมายมหาชน

กฎหมายมหาชนเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์และความสัมพันธ์เกี่ยวกับสถานะและอำนาจของรัฐกับบุคคลในฐานะต่าง ๆ ซึ่งกฎหมายโดยส่วนใหญ่แล้วจะมีหลักเกณฑ์และความสัมพันธ์ดังกล่าวอยู่เสมอ แม้ในกฎหมายเอกชนก็ตามหากต้องมีการปรับใช้กฎหมายเพื่อบังคับระหว่างเอกชนจะต้องอาศัยอำนาจรัฐในการดำเนินการดังกล่าว ดังนั้น กฎหมายโดยส่วนใหญ่แล้วจะมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายมหาชน การเปลี่ยนสายการศึกษาจึงไม่ได้มีผลกระทบเท่าไรนัก อย่างไรก็ตาม ในระยะแรก อาจมีอุปสรรคบางประการ โดยเฉพาะนิติวิธี (legal method) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับแนวคิด วิธีคิด วิธีการ และทัศนคติของนักกฎหมายที่มีต่อระบบกฎหมายรวมทั้งวิธีใช้และวิธีตีความกฎหมาย ซึ่งนิติวิธีทางกฎหมายมหาชนนั้นจะมีความแตกต่างไปจากนิติวิธีทางกฎหมายแพ่งหรือกฎหมายเอกชน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี โดยกฎหมายมหาชนนั้นคู่กรณีมีฐานะไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งฝ่ายหนึ่งเป็นรัฐหรือเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจรัฐ แต่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ภายใต้การใช้อำนาจรัฐ ส่วนกฎหมายเอกชนนั้นถือว่าคู่กรณีมีความเท่าเทียมกัน หรือกรณีการชั่งน้ำหนักแห่งประโยชน์ของคู่กรณีโดยทางกฎหมายมหาชนจะถือประโยชน์ส่วนรวม (intérêt public) เป็นหลัก ส่วนทางกฎหมายแพ่งจะพิจารณาโดยเน้นด้านประโยชน์ส่วนบุคคล

(intérêt privé) เพื่อให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่มีความสุจริตเป็นที่ตั้ง ซึ่งในระยะแรกที่เริ่มปฏิบัติหน้าที่ในงานราชการ ยังคงมีความสับสนเรื่องนิติวิธี โดยมักจะนำนิติวิธีทางกฎหมายแพ่งมาปรับใช้กับงานราชการ ซึ่งเป็นผลให้เกิดการพิจารณาที่ไม่ถูกต้องและขาดความเหมาะสม ทั้งนี้ จะต้องอาศัยระยะเวลาในการทำความเข้าใจกับระบบงานราชการและหลักกฎหมายมหาชน ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจและสามารถปรับใช้นิติวิธีทางกฎหมายมหาชนได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับการปฏิบัติงานภาครัฐฯ

พื้คิดว่าความรู้ที่พื้ได้รับจากการศึกษากฎหมายเอกชนก็ยังคงมีประโยชน์ ซึ่งมีการนำมาใช้ในการทำงานอยู่บ้าง เพราะในทุกกฎหมายจะมีทฤษฎีและหลักการซึ่งเป็นพื้นฐานแนวคิดต่าง ๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้ได้ เพราะไม่ใช่จะใช้กฎหมายมหาชนอย่างเดียวโดยตลอด บางครั้งอาจจะต้องพิจารณาไปถึงเรื่องนิติกรรมสัญญา เอกเทศสัญญา หลักทั่วไปตามกฎหมายแพ่ง โดยศึกษา เรียนรู้ และใช้ในการเปรียบเทียบได้ว่าสัญญาทางแพ่งแตกต่างจากสัญญาทางปกครองอย่างไร เวลาเราสอนนักศึกษา ก็สามารถที่จะให้เขาเข้าใจแนวคิดกฎหมายเอกชนว่าสัญญาทางแพ่งเป็นอย่างไร สัญญาทางปกครองเป็นอย่างไร มีความเหมือนและความแตกต่างกันอย่างไร

เหตุใดจึงตัดสินใจศึกษาต่อที่ต่างประเทศและเลือกที่จะศึกษาต่อในประเทศฝรั่งเศสครับ

พื้ว่าพอเราศึกษากฎหมายในระดับสูงขึ้นไปแล้วก็จะพบว่า กฎหมายเป็นผลผลิตของมนุษยชาติ ซึ่งมีพลวัต (dynamic) เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมที่เจริญแล้ว โดยเฉพาะประเทศในภาคพื้นยุโรปจะมีพัฒนาการทางกฎหมายที่เป็นแม่แบบ (model law) ให้แก่กฎหมายในประเทศไทย การศึกษากฎหมายต่อในต่างประเทศเป็นวิธีหนึ่ง

ในการพัฒนาทางการศึกษาเพื่อให้เข้าใจบริบททางกฎหมายของสังคมอารยประเทศที่มีความเจริญ และที่สำคัญ การศึกษากฎหมายในต่างประเทศยังทำให้สามารถพัฒนาความรู้ทางด้านภาษาต่างประเทศอีกด้วย โดยเฉพาะภาษาต่างประเทศด้านกฎหมาย ซึ่งจะช่วยให้สามารถศึกษาค้นคว้าทางวิชาการกฎหมายได้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยสามารถใช้ภาษาต่างประเทศในการศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติมได้มากยิ่งขึ้น

พื้ทำงานอยู่สักพัก ประมาณ 6 ปี ก็มีทุนของรัฐบาลฝรั่งเศส ซึ่งได้ไปเรียนต่อหลังจากที่ได้เรียนรู้ระบบงานราชการแล้ว พอมีประกาศสอบแข่งขันหรือสอบชิงทุน ก็มองว่าโอกาสที่เราจะรอคอยมาถึงแล้ว โอกาสที่จะได้ไปท่องเที่ยวเดินทาง พร้อมกับการศึกษาหาความรู้ และประเทศฝรั่งเศสก็เป็นประเทศที่ชื่นชอบมาก่อนหน้านี้อยู่แล้ว ถ้าตอนนั้นเป็นทุนให้ไปอเมริกาหรืออังกฤษ พื้ก็อาจจะไม่สมัคร และนอกจากความชอบภาษาฝรั่งเศสเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว สาเหตุที่เลือกเรียนต่อที่ประเทศฝรั่งเศสก็เนื่องจากกฎหมายฝรั่งเศส โดยเฉพาะกฎหมายมหาชนฝรั่งเศสนั้นได้มีพัฒนาการและการตกผลึกทางความคิดด้านกฎหมายมายาวนาน ซึ่งประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยได้นำมาเป็นแบบอย่างในการบัญญัติกฎหมายในการบริหารงานแผ่นดินและการปฏิบัติงานภาครัฐโดยมีความสอดคล้องกับหลักกฎหมายมหาชนฝรั่งเศส ซึ่งกฎหมายมหาชนฝรั่งเศสเป็นรากฐานทางกฎหมายมหาชนที่สำคัญของกฎหมายไทย การศึกษากฎหมายต่อที่ประเทศฝรั่งเศสจะช่วยต่อเติมระบบคิดและข้อความคิดทางกฎหมายให้เกิดความเข้าใจและนำมาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งอาจนำมาพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายไทยให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลเช่นเดียวกับกฎหมายฝรั่งเศส

ซึ่งอาจเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยผลักดันให้ประเทศไทยมีความเจริญและก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ไปในแนวทางที่ตามแบบความเจริญของประเทศฝรั่งเศส

การสอบชิงทุนสมัยก่อนคนที่ตั้งใจจะสอบก็เข้านั่งทำข้อสอบด้วยกัน เป็นทุนที่แข่งขันกันภายในสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา และตอนนั้นก็มียาจารย์สอนภาษาฝรั่งเศสจากสมาคมฝรั่งเศสกรุงเทพ (Alliance Française de Bangkok) มาสอนภาษาตอนเย็น และระหว่างเรียนอาจารย์ก็บอกว่าจะมีทุนรัฐบาลฝรั่งเศส ซึ่งอาจารย์ก็ช่วยติว และช่วยฝึกทำข้อสอบให้ด้วย ในวันเดินทางนั้นพี่ก็บินไปพร้อม ๆ กับเพื่อนคนไทย ตอนนั้นก็มียาจารย์ (เก่ง) แก้วกำเนิด และชนิษฐา (เล็ก) เต็มตฤณนา และจิรวรรณ (พี่อ๊าก) จงสงวนดี นั่งเครื่องบินลำเดียวกันโดยบินไปพร้อม ๆ กันเลย แต่พอลงเครื่องที่สนามบินชาร์ลเดอโกล (Charles de Gaulle Airport) ต่างก็แยกย้ายกันไป เว้นแต่พี่อ๊าก ซึ่งได้ไปเรียนภาษาที่เดียวกันที่เมืองเกรอนอบล์ (Grenoble) แต่ต่อมาได้แยกย้ายไปเรียนที่อื่นในสมัยเรียนปริญญาโท ส่วนเก่งกับเล็กเลือกเรียนที่เมืองเบอซ็องซง (Besançon) ถ้าจำไม่ผิดนะค่ะ

พี่เลือกเรียนที่เมืองเกรอนอบล์ เพราะเป็นเมืองที่สวยงาม เป็นเมืองเงียบ ๆ และเป็นเมืองภูเขา พี่เป็นคนเลือกเอง โดยดูจากสิ่งแวดล้อมและหลักสูตร ซึ่งเห็นว่าที่เกรอนอบล์มีหลักสูตรที่น่าสนใจและมีเปิดสอนตอนภาคฤดูร้อนด้วย ที่เมืองเกรอนอบล์มีนักศึกษาไทยหลายคน โดยเฉพาะนักศึกษาสายวิทยาศาสตร์ เช่น

ภาพสมัยเรียนที่เมืองเกรอนอบล์

อาจารย์ที่มาจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ซึ่งจะพักกันที่หอพักนักศึกษา Résidence Houille Blanche พี่จะมีเพื่อน ๆ อยู่ที่นั่นเยอะ แต่พี่ไม่ได้อยู่ที่นั่น โดยอยู่อีกที่พักหนึ่งใกล้ ๆ มหาวิทยาลัย ตอนแรกได้หอพัก CROUS² อยู่ในเมือง แต่มันค่อนข้างแออัด พี่ไม่ค่อยชอบห้องน้ำซึ่งเป็นห้องน้ำรวม ก็เลยย้ายไปเช่าอพาร์ทเมนต์เอง เมืองเกรอนอบล์เป็นเมืองที่ขึ้นชื่อในการเล่นสกี พี่ก็ไปเล่นเหมือนกัน แต่ไม่กล้าเล่นเหมือนคนอื่น เลยต้องไปนั่งเล่นแบบกระบะหรือเลื่อน ที่ภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า la luge แล้วก็ค่อย ๆ นั่งสไลด์ลงมา

ประทับใจบรรยากาศที่เมืองนี้ ก็เลยอยู่ศึกษาต่อปริญญาโทที่นี่เลยใช้หรือไม่ครับ

มหาวิทยาลัยเกรอนอบล์ตอบรับก่อนก็เลยเลือกที่นี่เลย และตอนนั้นค่อนข้างจะต้งรกรากในเมืองนี้พอสมควรแล้ว ที่พักตอนนั้น

² CROUS : Centre Régional des Oeuvres Universitaires et Scolaires เป็นหอพักสำหรับนักศึกษา ราคาจะถูกกว่าที่พักทั่วไป แต่จะมีจำนวนไม่มาก

เป็นที่เช่าแบบ appartement sans meuble ซึ่งหมายถึง อะพาร์ตเมนต์ที่ไม่มีเฟอร์นิเจอร์ ซึ่งพี่ก็ได้ซื้อทุกอย่างไว้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เตียง ที่วูดูเย็น ฯลฯ โดยลงทุนไปเยอะมาก ก็เลยไม่อยากย้ายเมือง ถ้าอยู่ต่อที่เมืองนี้ก็จะประหยัดค่าใช้จ่ายด้วยการเรียนกฎหมายที่นี้เป็นการเรียนกฎหมายที่เป็นภาษาต่างประเทศ ณ ต่างประเทศ ซึ่งเป็นครั้งแรกในชีวิต ความยากก็คือเรื่องของภาษานี้แหละ เป็นปัญหาอันดับหนึ่งเลย ก่อนเรียนกฎหมาย พี่ก็ต้องไปเรียนภาษาอีกหนึ่งปี เราเป็นคนเอเชีย ถึงแม้ว่าจะมีความถนัดด้านไวยากรณ์ แต่พอไปถึงแล้ว การพูดกับการฟังมันยากสำหรับเรา ก็ใช้ชีวิตลำบากเหมือนกันในช่วงต้น อาศัยว่าพออยู่ไปนาน ๆ ก็จะเริ่มคุ้นเคย คนฝรั่งเศสเริ่มจะฟังสำเนียงเราออก แต่ถึงแม้ว่าเราจะพอพูดได้ในชีวิตประจำวัน โดยสามารถซื้อของ ติดต่อสื่อสาร จองตั๋ว โรงแรม ท่องเที่ยวได้ แต่การเรียนกฎหมายมันเป็นศัพท์เทคนิคทางวิชาการ ซึ่งมีความแตกต่างจากภาษาพูดมาก ภาษากฎหมายค่อนข้างยากอีกอย่างหนึ่ง คือ อาจารย์ผู้สอนก็ไม่ได้คิดว่าเราเป็นพวกหัวดำที่ไม่ได้เกิด พูดและใช้ภาษาที่นี้เป็นหลัก แต่อาจารย์มองว่าเราเป็นนักเรียนคนหนึ่ง เลยสอนเหมือนกับเป็นนักศึกษาชาวฝรั่งเศสตามปกติทั่วไป อาจารย์ไม่ได้มองว่ามีคนต่างชาติอยู่ในห้อง อาจารย์ก็บรรยายไปเรื่อย ๆ ในช่วงแรก ๆ เลยก็มีปัญหาในแง่ที่ว่าเราต้องทำความเข้าใจกับเพื่อนเพื่อที่ว่าจะขอยืมเลคเชอร์ เพราะในตอนแรกเราจดยืมไม่ได้ จดได้ไม่หมด และไม่รู้เรื่อง ก็เลยต้องยืมเลคเชอร์เพื่อน แต่ก็มาประสบกับความยุ่งยากอีก เพราะเป็นศัพท์ย่อที่เขาเข้าใจของเขา โดยเราจะต้องเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจคำย่อของเขาว่าหมายความว่าอย่างไร เพื่อนก็มีทั้งที่มีเวลาและไม่มีเวลา คนที่ไม่มีเวลาเมื่อเลิกเรียน

มหาวิทยาลัยเกรอนอบล์

ภาพประกอบจาก <https://droit.univ-grenoble-alpes.fr/>

เขาก็รีบกลับไปทำธุรกิจส่วนตัว มีน้อยคนที่เขาจะยอมให้เวลากับเรา เพื่อช่วยอธิบายให้เรา ดังนั้น เราจึงต้องอ่านเอง ศึกษา และค้นหาเอง พี่เลยต้องอ่านหนังสือและดูว่าคำย่อต่าง ๆ หมายความว่าอย่างไร ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะมีคำอธิบายในหน้าแรก ๆ ของหนังสือ โดยต้องทำความเข้าใจ นอกจากนี้ ลายมือของเพื่อนฝรั่งก็อ่านยาก ต่อให้เราได้เลคเชอร์มา ก็แทบจะเหมือนกระดาษาเปล่า ซึ่งไม่ค่อยได้ช่วยอะไรเราเท่าไรนัก ก็เลยต้องไปฟังการอ่านหนังสือ ต้องไปถามอาจารย์ว่าพอจะแนะนำหนังสือให้ไปอ่านเพิ่มเติมได้ไหม พออาจารย์แนะนำ เราก็ต้องไปอ่านหนังสือเพิ่มเติมตามนั้น หากเราไปคาดหวังกับเลคเชอร์ในห้อง ก็ยากที่จะเรียนรู้ให้เข้าใจได้ เพราะบางทีอาจารย์บรรยายแต่เพื่อนเข้าใจ เขาอาจไม่จด และอาจารย์ก็ไม่มาคอยดูว่าเราจะจดตาม โดยจดเลคเชอร์ทันหรือไม่ ช่วงต้น ๆ ในสมัยเรียนปริญญาโท จึงค่อนข้างยาก อย่างไรก็ตาม ในยุคสมัยนี้ค่อนข้างจะทำการศึกษได้ไม่ยากเท่าไรนัก เนื่องจากอาจใช้ Facebook หรือ What's app ไปสอบถามเพื่อนฝรั่งเศสได้โดยตรงในเวลาที่เราอ่านเลคเชอร์เขาไม่ออก หรืออาจใช้โทรศัพท์มือถือถือทำการแปลเลยก็ได้ ในยุคนั้นโทรศัพท์มือถือก็ไม่ได้ทันสมัยแบบในยุคนี้ ไม่สามารถถ่ายรูปกระดาษดำ หรือถ่ายภาพเลคเชอร์ของเพื่อนได้ โดยตอนเรียนที่ l'ÉNA

ในช่วงไม่นานมานี้ เทคโนโลยีก้าวหน้าและทันสมัยแล้ว หรืออาจเป็นเพราะว่าพีไปเรียนตอนที่มีอายุและประสบการณ์เพิ่มมากขึ้นแล้ว โดยพีจะถ่ายรูปแล้วนำภาพถ่ายในห้องเรียนนั้นมานั่งอ่านตอนกลับมาที่โรงแรม ดังนั้น เวลาที่พีอ่านเลคเชอร์เพื่อนไม่รู้เรื่อง พีก็สามารถ e-mail ไปสอบถามได้เลย อย่างไรก็ตาม คนฝรั่งเศสมักไม่ค่อยให้เบอร์โทรศัพท์กัน เนื่องจากความเป็นส่วนตัวเขาค่อนข้างสูงมาก ในสมัยก่อนที่ไปเรียนนั้น เวลาจะติดต่อสื่อสารกับครอบครัวที่เมืองไทย พีต้องซื้อบัตรโทรศัพท์ บัตรจีน ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ในยุคนี้จะทันกับการใช้บัตรประเภทนี้ไหม เมื่อซื้อบัตรโทรศัพท์มาแล้วก็ไปกดดูโทรศัพท์สาธารณะ ตูตามใกล้ ๆ มหาวิทยาลัย พีต้องต่อแถวรอสายคุย คุยแป๊บเดียวบัตรก็หมด ตอนนั้นยังไม่มี Line ให้ติดต่อถึงกันซึ่งในห้องที่พีเรียนนั้น ต้องคอยมองหาเพื่อน ๆ โดยสังเกตว่าคนไหนท่าทางใจดี แล้วก็เข้าไปขอ e-mail ส่วนมากมักจะเป็นเพื่อนผู้หญิง

ตอนที่เขียนสารนิพนธ์ (mémoire) ก็มีปัญหเหมือนกัน เพราะก็เป็นงานเขียนภาษาฝรั่งเศส ไม่เคยเขียนมาก่อน เราก็หาเพื่อนมาช่วยแต่ไม่ใช่เพื่อนที่เรียนกฎหมายนะ เราไปเที่ยวแล้วก็รู้จักคนนั้นคนนี้ เราก็เขียนและให้เขาช่วยดูไวยากรณ์ว่าถูกต้องหรือไม่ ก็เลยได้เพื่อนหลากหลายคอยช่วยเหลือ ส่วนมากก็จะได้เพื่อนที่มาจากกาไปเที่ยว เวลาที่มหาวิทยาลัยจัดให้ไปเที่ยวเราก็ไป ส่วนเพื่อนนักเรียนคนไทยนี้ไม่ค่อยได้เจอกันเลยเนื่องจากไม่ค่อยมีเพื่อนที่มาเรียนกฎหมายที่นี่เลย มีแต่เพื่อนสายวิทยาศาสตร์ ก็เลยไม่ได้มีใครมาช่วย และผู้ที่มาเรียนกฎหมายมักจะเป็นรุ่นน้อง ๆ เสียมากกว่า ซึ่งเขาก็มาเรียนต่อปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ โดยเขาก็จะประสบปัญหาเช่นเดียวกับเรา

ผอ. ช่วยเล่าประสบการณ์สมัยเรียนปริญญาเอกและเลือกทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกในหัวข้อใดเพราะอะไรครับ

ทุนของพีเป็นทุนโท-เอก พอจบโทก็เรียนต่อเอกเลยที่มหาวิทยาลัยปอล เซซาน-เอ็กซ์มาร์เซย 3 (Université Paul Cézanne Aix-Marseille III) ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองเอ็กซองโพรวองซ์ (Aix-en-Provence) ตอนนั้นสมัครไป 3-4 แห่ง และที่นี้ตอบรับมาก่อน ก็เลยเลือกที่นี่เลย พีทำวิทยานิพนธ์ (thèse) เรื่อง การฟ้องคดีต่อศาลปกครองในประเทศไทย (Les recours devant les juridictions administratives en Thaïlande) โดยศึกษาการฟ้องคดี (recours) และพิเคราะห์ปัญหาด้านการดำเนินคดีทางปกครอง (contentieux administratif) ต่อศาลปกครองไทย ซึ่งเปรียบเทียบกับการฟ้องคดีและการดำเนินคดีต่อศาลปกครองฝรั่งเศส โดยเหตุที่เลือกหัวข้อนี้ เนื่องจากขณะที่ไปศึกษาในประเทศฝรั่งเศสนั้น ประเทศไทยเพิ่งจะเริ่มมีการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นได้ไม่นาน พีไปเรียนช่วง พ.ศ. 2544 ในขณะที่ศาลปกครองเพิ่งจะมีในช่วง พ.ศ. 2543 ซึ่งการศึกษาถึงกระบวนการในการฟ้องคดีและการดำเนินคดีต่อศาลปกครองในเชิงเปรียบเทียบดังกล่าว อาจเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางปกครองไทยให้แก่ภาครัฐและภาคประชาชน ตอนนั้นพีเห็นว่าเราเพิ่งจะมีศาลปกครอง และเราก็ยังขาดแคลนคนที่มีความรู้และความชำนาญเฉพาะด้านยิ่งศาลปกครองไทยรับเอาอิทธิพลมาจากประเทศต้นแบบอย่างประเทศฝรั่งเศสแล้ว ถ้าเราได้เรียนรู้กฎหมายของฝรั่งเศสและนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศไทย ก็คิดว่าน่าจะมีประโยชน์กับสังคมไทย

มหาวิทยาลัยปอล เซซาน-เอ็กซ์มาร์เซย 3

ภาพประกอบจาก www.wikidata.org

ในเวลาที่ไปเรียนปริญญาเอกนั้น ยังไม่ค่อยมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเหมือนในยุคสมัยนี้ เวลาที่พี่อยากจะได้ข้อมูลที่ไทยพี่ก็จะให้น้องชายซื้อหนังสือและส่งไปรษณีย์มาให้ พี่ก็เลือกเล่มที่คิดว่าจำเป็นต้องใช้ เพราะค่าจัดส่งมันแพง นอกจากนี้ ประเทศไทยเราเองก็ยังไม่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเหมือนในยุคสมัยนี้ พี่ก็เลยต้องศึกษาจากบรรดาร่างกฎหมายและบทความกฎหมายปกครองของรุ่นพี่ เช่น ท่านอาจารย์ฤทัยฯ ท่านอาจารย์บุญอนันต์ฯ โดยจะใช้อ่านและอ้างอิง เวลาที่บทความของรุ่นพี่มีการอ้างอิงหนังสือฝรั่งเศส พี่ก็ไปตามดูเล่มที่อ้างอิง และค้นหาเล่มที่สนใจแล้วนำมาอ่านเพิ่มเติม โดยมากจะเป็นข้อมูลที่ได้มาจากตำราฝรั่งเศสนี้แหละ เพราะว่าเราไร้อิทธิพลของฝรั่งเศสมา แต่อุปสรรคจริง ๆ ในการศึกษาระดับปริญญาเอก คือ ต้องศึกษาและทำงานด้วยตนเอง วินัยทางการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะเราจะต้องเขียนงานของเรา พอเราเขียนเสร็จแล้วก็จะติดต่อกับอาจารย์เพื่อจัดส่งให้ท่านตรวจพิจารณาและให้ความเห็น ด้วยความที่พี่ตั้งรกรากอยู่ที่เมืองเกรโนบล์แล้ว พี่ไม่อยากย้ายเมืองเวลาจะไปพบกับอาจารย์จึงต้องเดินทางไกลผ่านหลายเมือง เฉพาะเวลาที่นัดส่งงาน เมื่อพี่ยังใช้ชีวิตอยู่ที่เมืองเกรโนบล์ ปัญหาอีกอย่างก็คือเรื่องระยะทาง ความห่างนี้ประมาณ 200 กว่ากิโลเมตร โดยต้องเดินทางผ่านทางที่เป็นภูเขาด้วย การเดินทาง

จึงค่อนข้างลำบาก เวลามีนัดอาจารย์ตอนเที่ยงหรือช่วงบ่ายโมง พี่จะต้องออกจากเมืองเกรโนบล์ตั้งแต่ตี 4 หรือตี 5 ยิ่งถ้าเป็นช่วงฤดูหนาว หิมะก็จะตกหนัก ก่อนออกเดินทางต้องชุดกระจกรรถเพื่อเอาหิมะที่ปกคลุมรถออกไป ล้อรถก็ต้องเปลี่ยนเป็นล้อที่สามารถวิ่งบนหิมะได้ เพราะว่าเดินทางไกล พี่ไม่ได้นั่งรถไฟ TGV ไป คือ พี่ซื้อรถไฟไว้ เพราะมองแล้วเห็นว่าการใช้บริการขนส่งสาธารณะมันไม่คุ้ม แต่พี่โชคดีที่ว่าแฟนพี่อยู่ที่นั่นด้วยเหมือนกัน และเขาก็ขับรถให้ ไม่เช่นนั้นจะต้องเสียค่ารถไฟในราคาแพงมาก

พี่เรียนปริญญาเอกเป็นเวลา 5 ปี จริง ๆ ทำไปสักระยะหนึ่งอาจารย์บอกว่าปี 3 กว่า ๆ ก็สอบได้แล้ว แต่พี่อยากทำงานนิพนธ์ให้ได้คุณภาพที่ดีก็เลยค่อย ๆ เขียนวิทยานิพนธ์ไป แต่พอช่วงท้าย ๆ เราต้องบอกกับตัวเองว่า เราจะต้องมีวินัยกับตัวเองได้แล้ว และอยากจะทำมาทำงานแล้ว ก็เลยตั้งเป้าหมายไว้ว่าต้องเรียนให้จบภายในปีนี้เลยต้องเร่งทำเล่มให้จบ อาจารย์ที่ปรึกษาของพี่น่ารักมาก ถ้าพี่เสร็จงานจะส่งทาง e-mail ก่อนเพื่อให้อาจารย์เขาได้พิจารณาดูคร่าว ๆ ก่อน และอาจารย์จะนัดพบเพื่อรับฟัง Comment ว่างานเราบกพร่องอย่างไรบ้าง และพออาจารย์ให้วันนัดมา พี่ก็เดินทางไปพบอาจารย์ อาจารย์เป็นบุคคลที่ใจดีมาก ๆ โดยใช้เวลาและเอาใจใส่แก่นักศึกษาต่างชาติเป็นอย่างดี และอาจารย์ของพี่เขาสนใจหัวข้อนี้มาก อาจารย์ยังบอกพี่ว่าหัวข้อของพี่นี้สามารถเขียนได้พันกว่าหน้า ทั้ง ๆ ที่ตอนสอบเขียนไปได้เพียง 574 หน้า ซึ่งรวมบรรณานุกรมด้วย

การเรียนรู้ในแต่ละระดับมีความท้าทายอย่างไร มีสิ่งที่ประทับใจเป็นพิเศษหรือไม่ครับ

การศึกษาในต่างประเทศนั้น ไม่ว่าจะศึกษาต่อในระดับใด ผู้ศึกษาทุกท่านมักประสบปัญหาด้านภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากประเทศของตน ความท้าทายที่สำคัญ คือ การปรับตัวในด้านการใช้ภาษาต่างประเทศ การปรับเปลี่ยนและความเข้าใจในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันแรก ๆ ที่มาอยู่ในฝรั่งเศส พี่จะตกใจมากกว่าทำไมคนฝรั่งเศสทำแบบนี้ แต่คนไทยเขาจะไม่ทำแบบนี้กันนะ

ภาพสมัยเรียนประกาศนียบัตรพิเศษของสถาบันการปกครองชั้นสูงแห่งชาติฝรั่งเศส

ซึ่งเขามีวิธีคิดค่อนข้างจะแตกต่างไปจากประเทศเรา ซึ่งต้องปรับตัวโดยต้องอยู่ให้ได้ เพราะเราไปอยู่ในสังคมของเขา ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถสื่อสารและเข้าใจถึงการปฏิบัติและธรรมเนียมในต่างแดน ซึ่งมีผลต่อการวางตัวในสังคมที่ไม่เหมือนกับในประเทศไทย โดยข้อสำคัญก็คือ การดำรงตนและการรักษาราชการปฏิบัติในที่ต่างถิ่นจะต้องไม่ส่งผลให้หลงลืมสถานะแห่งการดำรงตนตามวัฒนธรรมและวิถีแบบอย่างของคนไทย โดยเมื่อกลับมาอยู่ในประเทศไทยจะต้องปฏิบัติและดำรงตนในวัฒนธรรมและความเป็นอยู่อย่างไทยให้คงเดิม ซึ่งจะต้องไม่หลงลืมการประพฤติและปฏิบัติอย่างสังคมไทย

สิ่งที่ประทับใจในการเรียนโดยเฉพาะการศึกษาในประเทศฝรั่งเศสนั้น คือ ผู้คนในประเทศนี้มีอิสระทางความคิดและกล้าแสดงออก เช่น เรื่องทางการเมือง เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยนั้น เขาก็แสดงออกมาแบบตรง ๆ เลย ที่ฝรั่งเศสจะมีการประท้วงบ่อยมาก พี่ก็เจอบ่อย ซึ่งอยู่ดี ๆ ก็มีการประท้วง พี่เคยหาทางกลับบ้านไม่ได้ เพราะเขาประท้วงหยุดการเดินทางสาธารณะ ต้องเดินอย่างเดียวเลย แล้วก็เดินหลายกิโลด้วย แต่ก็ดีที่ว่าตอนนั้นเรียนภาษาอยู่ ก็เลยเดินไปกั๊บน้อง ๆ

กลุ่มหนึ่ง เดินไปร้องเพลงไป มันก็ลดความเหนื่อยล้าลงได้ และก็มีความหนึ่งที่พี่ไปเที่ยวปารีส แต่อยู่ดี ๆ รถ TGV ก็หยุด พี่ก็กลัวใจว่าจะเดินทางต่ออย่างไร จะต้องเสียเงินเพิ่มหรือไม่ แต่ก็เข้าใจว่าเป็นสิทธิของคนฝรั่งเศสตามกฎหมาย โดยมักจะมีการแจ้งการใช้สิทธิดังกล่าวล่วงหน้าไว้แล้ว แต่เราอาจไม่ได้ติดตามข้อมูลข่าวสารเอง พี่ว่าดีนะ ประเทศของเขามีอิสระดี พวกเขาเป็นผู้ที่รักและเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นอย่างยิ่ง โดยยึดมั่นในลัทธิปัจเจกชนนิยม (individualism) ซึ่งเชื่อว่าบุคคลทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน และมีความเสมอภาคกัน ดังนั้น ทุกคนจึงมีความเคารพต่อความคิดเห็นของผู้อื่น โดยเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ไม่ยุ่งและก้าวก่ายในเรื่องส่วนตัวของบุคคลอื่น

อยากให้ช่วยเล่าประสบการณ์สมัยเรียนประกาศนียบัตรพิเศษของสถาบันการปกครองชั้นสูงแห่งชาติฝรั่งเศส (Certificat de Spécialité de l'ÉNA : l'École National d'Administration) สักนิดครับ

หลักสูตรของสถาบันการปกครองชั้นสูงแห่งชาติฝรั่งเศส หรือที่เรียกโดยย่อว่า เอน่า (ÉNA) จะมี 2 แบบ คือ หลักสูตรปกติ กับหลักสูตรระยะสั้น ช่วงฤดูร้อน พี่ไปหลักสูตรระยะสั้น ด้วยความที่

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา โดยกองกฎหมายปกครองในตอนนั้น ได้ทำโครงการนี้ขึ้นมาและต้องการหาคนที่จะไปเรียน ตอนนั้นคณิงนิจ (ป้อม) แซ่เฮง เป็นผู้ทำโครงการ แต่ไม่มีคนไป ป้อมเลยมาบอกให้พี่ไปเรียนเป็นเพื่อน เลยตัดสินใจไปเรียนจริง ๆ ตอนนั้นก็ไม่อยากจะไปแล้ว เพราะว่ากลับจากฝรั่งเศสมาเป็นเวลา 10 ปีกว่าแล้ว และก็ไม่ได้เดินทางไปฝรั่งเศสเลย ภาษา ก็เริ่มจะลืมเลือนไปแล้ว กลัวว่าจะมีปัญหา เนื่องจากไม่ค่อยได้พูดภาษาฝรั่งเศสแล้ว ยอมรับว่าลำบากกว่าตอนที่ไปเรียนในช่วงอายุน้อย ๆ ส่วนในตอนทำงานนั้น ภาษาฝรั่งเศสที่ใช้ก็เพียงแค่ใช้ค้นคว้า และทำงานเขียน แต่การพูดกับฟังไม่ได้ใช้เลย มันจึงเริ่มเลือนหายไป

พี่เห็นว่าประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาเพิ่มเติมในหลักสูตรนี้ คือ โอกาสที่จะได้รับความรู้เพิ่มเติมหลังสำเร็จการศึกษาจากประเทศฝรั่งเศสและหลังจากที่ได้ทำงานภาครัฐมาในระยะเวลาหนึ่งแล้ว การศึกษาในหลักสูตรนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษา ซึ่งจะได้แลกเปลี่ยนความคิดและมุมมองทางกฎหมายปกครองกับนักศึกษาต่างชาติ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นบุคคลที่ปฏิบัติงานภาครัฐที่มีประสบการณ์ และอยู่ในระดับสูงในสายงานที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายปกครอง และส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาหลัก หรือภาษาราชการที่เรียกว่า francophone ก็มีพวกเราที่แตกต่างออกไป ตอนนั้นพี่ไปพร้อมป้อม และจุมพล (เอ) นิธิธรางกูร โดยมีคนไทย 3 คน ก็จริง แต่ถึงเวลาก็เรียนคนละหลักสูตรแยกกันไป เพราะเราตั้งใจว่าจะแยกกันไปเรียนคนละหลักสูตรไม่ซ้ำกัน และมาแชร์ความรู้กัน

ในหลักสูตรนี้จะมีให้แสดงความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานภาครัฐ ซึ่งผู้ศึกษาทุกคนจะได้มีโอกาสแสดง

ข้อคิดเห็นและได้รับรู้เกี่ยวกับมาตรการหรือวิธีการต่าง ๆ ร่วมกัน โดยมีการปรึกษาหารือในลักษณะแบบรวมกลุ่มและระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาที่กำหนดไว้ เพื่อให้สามารถดำเนินกระบวนการในการปฏิบัติงานภาครัฐสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าว รวมทั้งขับเคลื่อนงานและกิจกรรมภาครัฐไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยตอบสนองแก่ประโยชน์ภาครัฐและภาคประชาชน ช่วงแรก ๆ จะยากมาก ๆ แต่ในที่สุดมันก็ยากแค่ 3-4 วันแรก ในช่วงปรับตัวที่การฟังค่อนข้างยาก แต่พอสัปดาห์ก็เริ่มสนุก เพราะเป็นการเรียนเป็นกลุ่ม การทำงานกลุ่ม มีการให้แสดงความคิดเห็น แก้ปัญหากันในลักษณะเป็นกลุ่ม และพอวันท้าย ๆ พี่ก็เริ่มสนุกและอยากเรียนต่อ ซึ่งต่างไปจากวันแรก ๆ ที่รู้สึกว่ามันน่าเบื่อมาเรียนเลย ทั้งนี้ หลักสูตรนี้มีการเรียนกันประมาณ 2 สัปดาห์

หลักสูตรที่พี่เรียนจะเป็นเรื่องการจัดทำบริการสาธารณะ นโยบายสาธารณะ การวัดผลก็จะมาจากการเข้าเรียนและการทำงานกลุ่ม และนำเสนองาน การมีส่วนร่วมในห้องเรียน โดยมีการเช็คชื่อตลอด อาจารย์แต่ละท่านก็จะให้จับกลุ่มทำกิจกรรม หัวข้อที่อาจารย์ตั้งปัญหา ระดมความคิดเห็น ซึ่งแต่ละประเทศจะมีแนวคิดและความเห็นที่แตกต่างกัน ตัวอย่างคำถามกรณีศึกษา เช่น การขนส่งนั้นควรจะใช้ระบบการขนส่งอย่างไร เพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างทั่วถึง แต่ละหัวข้อก็จะมี Case Study ที่ต่างกัน ของพี่ก็เช่น การดำเนินการจัดการและใช้งบประมาณอย่างไร หากอยู่ในฐานะเป็นรัฐที่จะต้องจัดทำนโยบายสาธารณะขึ้นมา ซึ่งกลุ่มเราจะต้องคิดเรื่องอะไรบ้างที่จะจัดทำนโยบายสาธารณะเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มบุคคลใด ใช้งบประมาณ และการบริหารกองทุน โดยจะนำเงินทุนมาจากที่ใด เป็นต้น

ส่วนที่ 3 การทำงาน

ผอ. มีนักกฎหมายท่านใดเป็นแบบอย่างในการทำงาน และเพราะเหตุใดครับ

Professeur Jean-Marie Pontier ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษางานนิพนธ์ในระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัย Paul Cézanne (Université Paul Cézanne (Aix-Marseille III)) ซึ่งท่านเป็นศาสตราจารย์ทางกฎหมายฝรั่งเศสที่มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นอาจารย์ที่ให้ความเมตตา ความเข้าใจ และคำแนะนำทางวิชาการแก่นักศึกษาที่มาจากต่างประเทศได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นแบบอย่างของความเป็นนักวิชาการ ครู และบูรพาจารย์ทางกฎหมาย

Professeur Jean-Marie Pontier

ภาพประกอบจาก <https://www.canal-u.tv/>

ในหลายบทบาทที่เคยผ่านมาทั้งในฐานะผู้บริหารเลขานุการคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง ผู้ช่วยรองนายกรัฐมนตรี กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์มหาวิทยาลัย ฯลฯ ความท้าทายและความยากในแต่ละงานเป็นอย่างไร งานไหนเป็นงานที่ยากมากที่สุด และเพราะเหตุใดครับ

ภาพการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะกรรมการ

ความท้าทายในการทำงานในประเด็นนี้น่าจะหมายถึงความพยายามทำงานในแต่ละด้านให้บรรลุผล

การทำงานในฐานะผู้บริหารนั้น ประการสำคัญคือ ต้องสามารถผลักดันและกระตุ้นให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานหรือผู้ได้บังคับบัญชาทำงานให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามมาตรฐานแห่งการปฏิบัติงาน โดยสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามระยะเวลาที่กำหนด ต้องสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดแรงจูงใจและความภูมิใจในการปฏิบัติงานภาครัฐ บางครั้งเพื่อนร่วมงานอาจท้อแท้ เนื่องจากมีงานเยอะและเป็นงานที่ค่อนข้างยาก เขาอาจไม่เข้าใจ เราก็ต้องอธิบายและสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ร่วมงาน โดยสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เขามีความเชื่อมั่นในตนเอง และภาคภูมิใจว่าเขาสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายโดยบรรลุผลและสัมฤทธิ์ผลได้

ส่วนการทำหน้าที่เป็นเลขานุการของคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองก็เป็นอีกบทบาทหนึ่ง ซึ่งต้องศึกษาและค้นคว้าเพื่อหาแนวทางในการวินิจฉัยปัญหาทางกฎหมายที่หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่สอบถามมายังคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พี่ก็ต้องค้นว่ามีนักวิชาการให้ความเห็นในเรื่องนั้นไว้อย่างไร มีปัญหาทางวิชาการอย่างไร ก็ต้องเตรียม

ประเด็นปัญหานี้ บางครั้งปัญหาทางกฎหมาย ในประเด็นที่สอบถามมา ยังไม่เคยมีแนวทางในการ วินิจฉัยของคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการ ทางปกครองมาก่อน และอาจต้องศึกษาค้นคว้า หลักกฎหมายต่างประเทศในประเด็นที่เกี่ยวข้อง กับข้อหาหรือ เพื่อนำเสนอเป็นข้อความคิดทาง กฎหมายให้แก่คณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการ ทางปกครองในการวินิจฉัยปัญหาทางกฎหมาย ต่อไป ซึ่งก็รวมไปถึงบทบาทของเลขานุการ คณะกรรมการกฤษฎีกาด้วยเช่นกัน ซึ่งจะต้อง เสนอข้อความคิดในทางวิชาการและเอกสาร ทางวิชาการประกอบการพิจารณา บางครั้งต้อง ค้นคว้ากฎหมายต่างประเทศ เช่น เวลาให้ ความเห็นทางกฎหมายหรือจะดำเนินการยกเว้น กฎหมายขึ้นมา ตัวอย่างที่พี่ทำ เช่น เรื่องการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทในคดีปกครองของศาลปกครองที่มี การแก้ไขมาแล้ว พี่ก็ต้องศึกษากฎหมายของ ต่างประเทศและแปลตัวบทกฎหมายโดยนำเสนอ ต่อคณะกรรมการกฤษฎีกา ซึ่งเรื่องนี้อยู่ในการ พิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ที่มีศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโน เป็นประธาน เพื่อให้ท่านนำไปเปรียบเทียบกับในการยกเว้นกฎหมาย ต่อไป

การทำหน้าที่เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ หรือกรรมการที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา มอบหมายให้ไปทำหน้าที่นั้น จะต้องทำหน้าที่ ในการพิจารณาประเด็นปัญหาที่เป็นประเด็น แห่งการพิจารณาของคณะกรรมการที่ร่วมกันเป็น องค์ประชุม ซึ่งจะต้องดูวาระการพิจารณา โดยต้อง เข้าใจประเด็นปัญหาดังกล่าว และที่สำคัญ ต้องสามารถให้คำตอบที่ถูกต้อง เหมาะสม และ มีเหตุผล โดยพิจารณาอย่างรอบคอบและรัดกุม ยิ่งเมื่อเป็นการพิจารณาในรูปองค์ประชุม เราก็ จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบในการแสดง ความคิดเห็นในแต่ละครั้ง

การเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยนั้น ถือว่าเป็นโอกาสที่ดีที่จะสามารถนำประสบการณ์ ในภาคปฏิบัติไปใช้อธิบายเพิ่มเติมและเสริม องค์ความรู้ในภาคทฤษฎี ซึ่งการศึกษาใน มหาวิทยาลัยนั้น ถือว่าทฤษฎีและการปฏิบัติต้อง ควบคู่กันไป (Theory and practice are correlated.) การบรรยายทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติจะทำให้ นักศึกษาเข้าใจและสามารถปรับใช้ในทางปฏิบัติได้ อย่างเหมาะสม เราสามารถนำประสบการณ์ที่มีอยู่ เช่น ประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมยกเว้นกฎหมาย การจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ และ

ภาพการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะกรรมการ

ประสบการณ์ที่เราไปบรรยายกฎหมายนี้ เราสามารถที่จะเล่าถึงเหตุผลของต้นร่างในการ ยกร่างว่ามีแนวคิดเช่นไร และแต่ละมาตรา มีเจตนารมณ์แห่งกฎหมายอย่างไร ปัญหาที่เกิดขึ้น มีอะไรบ้างที่หน่วยงานของรัฐมีการหารือมา เราจึงสามารถอธิบายได้ทั้งในทางทฤษฎีและ ทางปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้นักศึกษาเข้าใจการเรียน กฎหมายยิ่งขึ้น หรือในกรณีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย ความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ เนื่องจากที่เป็น กรรมการความรับผิดชอบแห่งของกรมบัญชีกลาง พี่ก็จะเห็นตัวอย่างที่เกิดขึ้นค่อนข้างเยอะ พี่สามารถที่จะนำมาอธิบายและยกตัวอย่าง กรณีที่เกิดขึ้นจริงให้นักศึกษาเห็นภาพการปรับใช้ กฎหมายในเวลาสอนกฎหมายความรับผิดชอบทางละเมิด ของเจ้าหน้าที่

ส่วนบทบาทสุดท้าย คือ บทบาทที่ไป ช่วยงานรองนายกรัฐมนตรี งานในลักษณะนี้เป็น การทำงานในด้านการเมือง ซึ่งเป็นงานที่ค่อนข้างยาก เพราะลักษณะงานมีความหลากหลาย งานด้าน การเมืองมีความแตกต่างจากงานราชการ เป็นอย่างมาก ทั้งยังมีความเกี่ยวข้องกับบุคคล ที่หลากหลาย การพิจารณาหรือให้ความเห็น ในเรื่องต่าง ๆ มีระยะเวลาที่ค่อนข้างจำกัด เนื่องจาก ต้องมีความรวดเร็วในการดำเนินงานเพื่อตอบสนอง การปฏิบัติงานทางการเมือง แต่ละวันพี่ไม่รู้เลยว่า พี่ต้องเจอกับงานอะไรที่จะมอบหมายมา มันจะมีความตื่นเต้น ความตกใจ และความกังวล บางประการ โดยตอนแรก ๆ พี่ยอมรับว่า มีความกังวลใจ ซึ่งพี่ได้รับมอบหมายให้ไปทำหน้าที่ ดังกล่าวโดยที่ไม่ได้ตั้งตัวหรือเตรียมตัวมาก่อน พี่บังคับบัญชาได้พิจารณาและเห็นว่าเหมาะสม จึงเห็นควรที่จะต้องไป แต่เราไม่เคยทำงานด้าน การเมืองมาก่อน เลยกังวลใจเรื่องการเมืองและ ผลกระทบทางการเมือง เพราะเคยได้ยินมาว่า การเมืองนั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างที่จะต้องใช้ ความระมัดระวังเป็นอย่างสูง หากใช้อำนาจในทางที่ ผิดพลาดไป ย่อมจะเกิดผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ พี่ได้เจอและพบปะกับผู้คนที่หลากหลาย แต่ละคน

เข้าหาการเมือง บางคนมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นำเขา ไปเชื่อมโยงเพื่อติดต่อและสร้างความสัมพันธ์ กับผู้ใหญ่ และเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ของเขา ทำให้เรารู้สึกลำบากใจ สิ่งสำคัญ คือ เราจะต้องวางตัวให้เห็นว่าเราเป็นนักวิชาการ เราไม่ได้ยุ่งหรือเกี่ยวข้องกับการเมือง ถึงแม้ว่าเรา จะทำงานใกล้ชิดกับผู้ใหญ่ในเรื่องของการให้ ความเห็นทางกฎหมาย แต่เราก็ไม่สามารถที่จะ ไปช่วยเหลือบุคคลอื่นในเรื่องความก้าวหน้าทาง ตำแหน่งหน้าที่การงานได้ การวางตัวจึงเป็น เรื่องที่สำคัญมาก และจะต้องเตรียมความพร้อม อยู่เสมอ เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นงานที่เร่งด่วน โดยเราไม่รู้วาท่านรองนายกรัฐมนตรีจะถามเรา ประเด็นไหนบ้าง เนื่องจากท่านรองนายกรัฐมนตรี กำกับหลายกระทรวง และงานแต่ละกระทรวง ก็มีหลายด้าน ในฐานะที่ท่านรองนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่งในกรรมการ หลายชุดหลายเรื่อง ดังนั้น เราต้องเตรียมบทกล่าว และบทสรุปสำหรับผู้บริหารให้แก่ท่าน บางที ท่านจะต้องขึ้นกล่าวบนเวที เราก็ต้องเตรียมเขียน สุนทรพจน์ให้ท่าน ทั้ง ๆ ที่เราไม่เคยเขียนมาก่อน ก็ต้องหัดทำ และบางกรณีขอความเห็นด่วน ก็ต้องเร่งรีบดำเนินการทันที เพื่อให้ทันต่อ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่การให้ความเห็นทาง กฎหมายนั้น เพื่อให้เกิดความรอบคอบจะต้อง อาศัยเวลาในการศึกษาและค้นคว้า การทำงาน ทางการเมืองนั้น บางครั้งยังต้องทำงานในวันเสาร์ และวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นช่วงประมาณ 3 เดือนแรก พี่รู้สึกว่าการปรับตัวค่อนข้างยาก งานที่เกี่ยวข้องกับ การเมืองเป็นงานที่เหนื่อย แต่ก็ปฏิเสธหรือเกี่ยงงาน ไม่ได้ โดยต้องทำเท่าที่สามารถจะทำได้ กล่าวคือ ทำทุกอย่างให้มันดีที่สุด ทำให้เต็มที่ ตอบสนอง งานนโยบายฝ่ายการเมืองให้รวดเร็วและอย่างมี ประสิทธิภาพ พี่มองว่างานด้านการเมืองจึงเป็นงาน ที่ค่อนข้างยาก แต่พอเราทำงานนี้สักระยะหนึ่ง ประมาณ 3-4 เดือน เราก็เริ่มปรับตัวได้ เราเริ่มรู้ว่า ต้องเตรียมการอย่างไร เวลาที่จะประชุมคณะรัฐมนตรี ก็รู้เลยว่าพอท่านประชุมเสร็จแล้ว ท่านต้องการอะไร

แต่ที่ยังปรับตัวไม่ได้ก็คือเรื่องบุคคลแวดล้อมที่มาจากหลายทาง ซึ่งล้วนต้องการจะเข้ามาเพื่อประโยชน์ทางการเมือง ตรงนี้พี่จะค่อนข้างอึดอัดที่จะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้

ผอ. มีประสบการณ์ผ่านงานที่มีความหลากหลายเป็นอย่างมาก ซึ่งถึงขนาดนี้แล้วยังมีงานอื่น ๆ อีกหรือไม่ ที่ยังไม่เคยทำและยังอยากจะทำครับ

ตอนนี้ยังไม่มียะ รู้สึกว่ามันเหนื่อยแล้ว อาจด้วยวัยวุฒิที่เพิ่มขึ้นด้วยมั้ง ก่อนหน้านี้นตอนที่กลับมาใหม่ ๆ งานสอน งานเป็นอาจารย์ คือ งานที่คิดว่าอยากจะลองทำดู ตอนแรกคิดว่าตัวเองทำไม่ได้ เพราะแรก ๆ จะมีความตื่นเวที เวลาขึ้นสอนขึ้นพูดก็มีความตื่นเวที แต่พอถึงเวลาพอทำไปสักระยะหนึ่งก็พบว่าสามารถทำได้ ตอนนั้นก็คิดว่าน่าจะผลิตงานเขียนให้มากขึ้น พี่นี่ก็ออกแล้วพี่อยากจะเขียนหนังสือ แต่ก็ไม่รู้ว่าจะสายไปรึเปล่านะ เพราะว่ายูทูปเปลี่ยนเป็นระบบออนไลน์แล้วผู้คนส่วนใหญ่แสวงหาความรู้ผ่านระบบออนไลน์โดยอ่านหนังสือที่เป็นเล่มน้อยลงแล้ว แต่ที่อยากจะเขียนหนังสือวิชาการ เพราะทำในอดีต รองเลขาธิการ วรรมชัย บุญบำรุง เคยทาบตามพี่มานานแล้ว แต่พี่เองที่ยังไม่มีเวลาที่จะเขียนอย่างจริงจัง เพราะงานวิชาการจะต้องทุ่มเทเวลาอย่างเต็มที่ให้กับงานดังกล่าว โดยต้องศึกษาและค้นคว้าอย่างจริงจัง และต้องมีความอยากรที่จะเขียนด้วย กล่าวคือ ตนเองค่อนข้างที่จะมีอารมณ์ศิลปินนิดนึง ถ้าไม่มีอารมณ์ในการเขียนงานมันก็ผลิตออกมาไม่ได้

เวลาที่ผมต้องทำงานค้นคว้าด้านกฎหมายปกครอง โดยเริ่มจากการใช้ Google บ่อยครั้ง จะพบงานเขียนของ ผอ. ในพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในเว็บไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ในขณะที่ ผอ. มีการกิจกรรมมากมายขนาดนี้ อยากทราบว่าแบ่งเวลาอย่างไรในการพัฒนางานวิชาการผ่านงานเขียนจำนวนมากครับ

การทำงานด้านวิชาการซึ่งเป็นงานเขียนนั้น อาจแบ่งออกเป็นสองกรณี

กรณีที่หนึ่ง เป็นงานที่ต้องดำเนินการเนื่องจากอยู่ในฐานะที่ต้องศึกษาค้นคว้าเพื่อค้นหาแนวทางและหลักการสำคัญทางกฎหมายที่จะเป็นประเด็นในการตอบข้อหารือที่มีการขอคำปรึกษายังสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กรณีนี้เป็นงานภาคบังคับซึ่งอยู่ในหน้าที่ จึงต้องจัดแบ่งเวลาในการทำงานวิชาการดังกล่าวให้เสร็จตามเป้าหมาย และให้ทันต่อการดำเนินงานที่มีหน้าที่ดังกล่าว

กรณีที่สอง เป็นงานที่ดำเนินการศึกษาค้นคว้าโดยมุ่งหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาที่ทำงานภาคินพนธ์ ซึ่งหมายถึง วิทยานิพนธ์ (thesis) และ สารนิพนธ์ (thematic paper) เพื่อจะได้ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา งานในลักษณะนี้เป็นงานลำดับถัดมาเนื่องจากพอจะคาดหมายได้ว่าจะนำงานที่ศึกษาไปใช้บรรยายแก่นักศึกษาเมื่อไร ซึ่งอาจเป็นช่วงที่จะมีการบรรยายในมหาวิทยาลัยหรืออาจเป็นกรณีที่นิมนต์นักศึกษามาปรึกษาเรื่องงานภาคินพนธ์ ซึ่งเมื่อตอบปัญหาแก่นักศึกษาไปแล้ว บางครั้งนักศึกษาอาจไม่เข้าใจเท่าที่ควร ดังนั้น การแบ่งเวลาเพื่อทำงานเขียนทางวิชาการในกรณีดังกล่าวจึงอาจเป็นประโยชน์ต่องานเขียนของนักศึกษาในขณะเดียวกัน ยังเป็นการเผยแพร่ให้บุคคลที่สนใจได้รับรู้ในประเด็นเกี่ยวกับงานเขียนดังกล่าวค่ะ

จากประสบการณ์ในฐานะเลขาธิการคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง รวมถึงคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ที่เกี่ยวข้องกับการกฎหมายมหาชน อยากทราบว่าในทางปฏิบัติหน่วยงานมักจะมีปัญหาข้อขัดข้องในเรื่องใดเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง และเพราะเหตุใดครับ

ในทางปฏิบัตินั้น หน่วยงานของรัฐมักประสบปัญหาในเรื่องของการออกคำสั่งทางปกครองว่าคำสั่งของหน่วยงานของรัฐที่หาหรือมานั้น มีลักษณะเป็นคำสั่งทางปกครอง

หรือไม่ เป็นการออกคำสั่งทางปกครองที่ถูกต้อง หรือชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ รวมถึงประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการอุทธรณ์คำสั่งทางปกครอง ใครเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ ต้องพิจารณาอุทธรณ์หรือไม่ และภายในระยะเวลาใด นอกจากนี้ การเพิกถอนคำสั่งทางปกครองจะต้องทำอย่างไร จึงจะต้องตามกฎหมาย เนื่องจากคำสั่งทางปกครองเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ ซึ่งมักจะมีผลกระทบต่อสถานภาพของสิทธิและหน้าที่ของบุคคล ซึ่งกรณีดังกล่าว อาจก่อให้เกิดข้อพิพาททางปกครอง ซึ่งนำไปสู่การอุทธรณ์ และความต้องการของผู้ได้รับผลกระทบที่ประสงค์จะให้มีการเพิกถอนคำสั่งทางปกครอง ดังกล่าว กรณีนี้จึงเป็นปัญหาที่หน่วยงานของรัฐมักเกิดความไม่แน่ใจในเรื่องการใช้อำนาจของตน จึงเป็นประเด็นปัญหาที่มักจะมีการหารือมายังคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง และยังมีคำถามเกี่ยวกับกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ว่าใครเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงความรับผิดทางละเมิด จะต้องทำการแต่งตั้งร่วมหรือไม่ การเรียกให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน และอายุความของการเรียกค่าสินไหมทดแทน เป็นต้น

ได้ยืมมาว่างานข้อหารือจะเข้ามาที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาค่อนข้างเยอะ ส่วนหนึ่งก็อาจเป็นเพราะว่าหน่วยงานเองไม่กล้าที่จะตัดสินใจ กลัวหน่วยงานตรวจสอบ เช่น ป.ป.ช. ค.ต.ง. จึงอาศัยช่องทางดังกล่าวในการสอบถาม เพื่อเป็นข้อสนับสนุนและอ้างอิงก่อนการตัดสินใจ ผมเคยอ่านคดีหนึ่งที่ศาลปกครองได้มีคำพิพากษาไปแล้วว่าหน่วยงานนั้นมีอำนาจตามกฎหมาย แต่หน่วยงานก็ยังไม่แน่ใจว่าตนเองมีอำนาจหรือไม่ และมีหนังสือไปหารือกับสำนักงานคณะกรรมการ

กฤษฎีกาอีก ซึ่งอาจมองได้ว่าเป็นการประวิงเวลา กรณีเช่นนี้มีความเห็นอย่างไรครับ

ที่ว่าบางครั้งหน่วยงานของรัฐอาจมีการถกเถียงในประเด็นที่จะหารือนั้นมาก่อน หรืออาจไม่มีความมั่นใจเกิดขึ้น และไม่กล้าตัดสินใจ จึงอาจต้องการที่จะนำความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกามาอ้างอิง เมื่อได้รับความเห็นจากคณะกรรมการกฤษฎีกาแล้ว ก็จะใช้ความเห็นดังกล่าวมายืนยันเป็นหลักปฏิบัติ เพราะความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาเป็นความเห็นที่หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่จะต้องถือปฏิบัติตาม หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่สามารถนำมาอ้างอิงว่าได้มีการหารือกับทางคณะกรรมการกฤษฎีกาแล้ว หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่จำต้องปฏิบัติตามความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา เวลาจะถูกโต้แย้ง คัดค้าน หรือฟ้องดำเนินคดี ก็จะได้อ้างความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาขึ้นมา อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติราชการบางครั้งนั้น อาจเคยมีแนวคำวินิจฉัยของศาลไว้แล้ว และศาลเองก็ได้วางบรรทัดฐานแห่งคำวินิจฉัยไปแล้ว แต่ก็ยังนำประเด็นในลักษณะดังกล่าวกลับมาหารืออีก ลักษณะเช่นนี้จึงอาจมองได้ว่าเป็นการดำเนินการที่ไม่ถูกต้อง ขาดการตรวจสอบด้านการปรับใช้กฎหมาย หรืออาจมีความมุ่งหมายเพื่อประวิงเวลาในการปฏิบัติราชการ

ในกรณีเช่นนี้ จะส่งผลกระทบต่อระบบบริหารราชการแผ่นดิน ทำให้การบริหารราชการล่าช้าหรือไม่ เพราะอาจต้องรอคำตอบของคณะกรรมการกฤษฎีกาในหลาย ๆ เรื่องครับ

การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวอาจมีผลกระทบต่อการบริหารงานแผ่นดิน เพราะบางครั้งกฎหมายกำหนดให้อำนาจหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่สามารถดำเนินการได้ บทบัญญัติ

แห่งกฎหมายก็กำหนดไว้อย่างชัดเจนแล้วว่าหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจดำเนินการได้นอกจากนี้ บางครั้งยังมีแนวบรรทัดฐานในเรื่องนั้นไว้แล้ว โดยการตีความและวางแนวปฏิบัติราชการตามกฎหมายที่มีความชัดเจนอยู่แล้ว แต่ก็ยังอ้างว่าไม่แน่ใจว่าจะต้องดำเนินการอย่างไร ทั้งที่หลายกรณีนั้น หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่สามารถดำเนินการหรือใช้ดุลพินิจปฏิบัติงานได้เลย พิจารณาว่าการแก้ไขปัญหานี้ก็จะต้องช่วยกันสร้างความรู้และความเข้าใจให้หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ตระหนักถึงหน้าที่ในการปฏิบัติราชการของตน อย่างกรณีมีปัญหาที่หารือเข้ามาว่า กรณีการออกคำสั่งออกไปแล้ว คำสั่งดังกล่าวเป็นหรือไม่เป็นคำสั่งทางปกครอง และจะต้องรับอุทธรณ์หรือพิจารณาอุทธรณ์อย่างไร กรณีนี้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาจะมีการเผยแพร่ความรู้ให้แก่หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ไว้แล้ว โดยเวลาที่มีการขอวิทยากรไปบรรยาย ทางสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาก็จะส่งเจ้าหน้าที่ของสำนักงานฯ ที่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าวออกไปบรรยายให้แก่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่หรืออย่างปัญหาเรื่องความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ โดยส่วนใหญ่แล้วองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีปัญหาในเรื่องนี้ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะเรื่องการจัดซื้อจัดจ้างที่ไม่ถูกต้องตามกระบวนการของกฎหมาย และการก่อให้เกิดความเสียหายแก่หน่วยงานของรัฐ ตรงนี้จะมีการเผยแพร่ความรู้โดยออกไปอำนวยการเผยแพร่ให้ความรู้ไปยังส่วนท้องถิ่นเลย ซึ่งจะมีการหมุนเวียนเผยแพร่ความรู้ไปในแต่ละจังหวัด เช่น รอบนี้เป็นของภาคเหนือ รอบนี้เป็นภาคกลาง รอบนี้เป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือรอบนี้เป็นของภาคใต้ โดยพยายามจะทำการเผยแพร่ออกไปหลาย ๆ

จังหวัดเพื่อให้ทั่วถึง ซึ่งจะเผยแพร่ความรู้ทั้งกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองและกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักมีปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายทั้งสองลักษณะนี้ค่อนข้างมาก และการออกไปเผยแพร่ความรู้ในเรื่องดังกล่าวน่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยแก้ไขปัญหาก็แก่การปฏิบัติราชการในส่วนท้องถิ่นได้ในระดับหนึ่ง

เคยมีคำถามที่หารือมาแล้วเรารู้สึกว่ายากมากหรือไม่ครับ และแก้ไขปัญหายังไงในการตอบปัญหาข้อหารือเหล่านี้ครับ

อาจมีบางคำถามที่พิจารณาแล้วอาจต้องให้ความเห็นไปในทางหนึ่งทางใดเพื่อปฏิบัติราชการให้บรรลุผล เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายมีความไม่ชัดเจนเพียงพอ และอาจยังเป็นปัญหาทางวิชาการที่ยังไม่ได้ข้อยุติ จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจออกไปในลักษณะเช่นนั้น หากเราเป็นเลขานุการ เราจะต้องทำการค้นคว้าและศึกษาข้อมูลให้มากที่สุด และต้องตรวจสอบแนวคำวินิจฉัยของศาลปกครองสูงสุดด้วยว่ามีแนวคำวินิจฉัยในเรื่องนี้แล้วหรือไม่ ถ้ายังไม่มีก็ต้องไปค้นคว้าแนวทางในการแก้ไขปัญหาตามกฎหมายของต่างประเทศว่าแนวคิด ที่มา ทฤษฎี และการปรับใช้กฎหมาย หรือการแก้ไขปัญหาในเรื่องดังกล่าวที่ต่างประเทศนั้นมีเช่นไร และมีวิธีการในการแก้ไขปัญหาในลักษณะนี้อย่างไร ซึ่งจะต้องไปค้นคว้า ศึกษา รวบรวม และสรุปผลเพื่อนำเสนอคณะกรรมการกฤษฎีกาหรือคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองเพื่อประกอบการพิจารณา แต่ฝ่ายเลขานุการจะต้องให้ความเห็นเบื้องต้น โดยพยายามพิจารณาและให้คำตอบที่เห็นว่าถูกต้องและเหมาะสมเสียก่อน ไม่ใช่เสนอความเห็นไปโดยที่ไม่มีแนวคำตอบ ซึ่งจะต้องพิจารณาว่าเรื่องที่หารือมานี้มีความเห็น

อย่างไร และความเห็นดังกล่าวอาจมีเหตุผลอะไร มีเหตุผลทางวิชาการเช่นไร

ผอ. เห็นว่าปัจจัยสำคัญใดบ้างที่จะทำให้หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติตามกฎหมายในการบริหารราชการแผ่นดินได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง โดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกามีบทบาทสำคัญอย่างไร ในการสนับสนุนให้เกิดปัจจัยดังกล่าวครับ

การปฏิบัติตามกฎหมายให้ได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ โดยก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนนั้น หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ต้องเข้าใจประเด็นสำคัญแห่งกฎหมายว่า กฎหมายนั้นไม่ใช่เรื่องที่เป็นอำนาจรัฐเท่านั้น แต่ว่าการใช้กฎหมายต้องคำนึงถึงสิทธิของประชาชนด้วย และต้องถือว่าประชาชนไม่ใช่ผู้อยู่ใต้หรือรองรับการใช้อำนาจรัฐ แต่ควรเข้าใจว่าประชาชนนั้นเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งสิทธิในการปรับใช้กฎหมาย ดังนั้น การปรับใช้กฎหมายจึงต้องยึดถือประชาชนเป็นหลักสำคัญ ไม่ใช่ยึดถือแต่เพียงอำนาจรัฐเท่านั้น การบังคับใช้กฎหมายควรเป็นการให้บริการภาครัฐและอำนวยความสะดวกเป็นธรรมแก่ประชาชน

ในฐานะที่พี่เป็นนักกฎหมายกฤษฎีกา ของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา พี่มองว่า สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกามีบทบาทสำคัญที่จะให้หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการยกร่างกฎหมาย โดยเหตุที่กฎหมายมักจะมีผลกระทบต่อบุคคลที่อยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย การร่างกฎหมายนั้นนอกจากจะต้องคำนึงถึงแบบในการร่างกฎหมายแล้วยังต้องพิจารณาและวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่จะเกิดแก่บุคคลที่อยู่ในบังคับของกฎหมายอีกด้วย นอกจากงานร่างกฎหมายแล้ว สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกายังมีหน้าที่ให้ความเห็นแก่หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการหรือ

ปฏิบัติราชการแล้วเกิดปัญหาข้อกฎหมาย ในการปฏิบัติงานดังกล่าว การให้ความเห็นอาจดำเนินการโดยคณะกรรมการกฤษฎีกา หรือคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง ซึ่งการให้ความเห็นของคณะกรรมการดังกล่าว ดำเนินการในรูปแบบเป็นองค์คณะที่เป็นองค์ประชุมร่วมกัน การให้ความเห็นดังกล่าวเป็นไปตามกฎหมายโดยคำนึงถึงประโยชน์ของภาครัฐ ซึ่งคณะกรรมการฯ จะพิจารณาถึงผลกระทบต่อบุคคลที่อาจได้รับจากการปฏิบัติและดำเนินการของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐด้วยเสมอ

ในฐานะบ้านพี่เมืองน้อง มีสิ่งใดที่อยากผลักดันให้เกิดเป็นกิจกรรม หรือการทำงานร่วมกันระหว่างสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาและสำนักงานศาลปกครองครับ

พี่มองว่าการทำงานในรูปแบบเชิงพิเคราะห์ คำวินิจฉัยของศาลปกครองสูงสุดและความเห็นทางกฎหมายของคณะกรรมการกฤษฎีกา รวมทั้งคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองที่สำคัญ โดยผ่านมุมมองจากบุคลากรของสำนักงานศาลปกครองและสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา โดยเฉพาะในประเด็นที่ศาลปกครองสูงสุด คณะกรรมการกฤษฎีกา และคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองได้วางแนวทางที่มีลักษณะเป็นการวางหลักกฎหมายเพิ่มเติม หรือเป็นการสร้างหลักกฎหมายขึ้นมาเพิ่มเติมจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่บัญญัติไว้ นั้นย่อมหมายความว่า บทบัญญัติของกฎหมายลายลักษณ์อักษรมันไปไม่ถึง เราจะต้องช่วยกันศึกษาเพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้รองรับและสอดคล้องกับแนวคำวินิจฉัยของศาลปกครองสูงสุด และความเห็นของคณะกรรมการดังกล่าว เนื่องจากระบบกฎหมายไทยเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร เวลาที่เราใช้กฎหมายไปสักระยะเวลาหนึ่ง สภาพแวดล้อมของกฎหมายมันเป็นพลวัต มันอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ก็ต้องช่วยกันคิดทบทวนว่าถึงเวลาแล้วหรือยังที่จะต้องปฏิรูปกฎหมายตามสภาพสังคมหรือสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

พื้มองว่าในระยะแรก การทำงานร่วมกันในการวิเคราะห์ดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ที่จะนำผลจากการวิเคราะห์มาพัฒนาปรับปรุงกฎหมายลายลักษณ์อักษรให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับแนวคำวินิจฉัยของศาลปกครองสูงสุดและความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาและคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง

จากประสบการณ์การทำงาน ผอ. เห็นว่ามีกฎหมายปกครองใดบ้างที่ควรได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้ทันสมัยครับ

ตอนนี้พื้มองว่ามีกฎหมายความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในสังคมเนื่องจากกฎหมายนี้มีการใช้บังคับมาตั้งแต่ พ.ศ. 2539 ก่อนที่จะมีการจัดตั้งศาลปกครองเสียอีกพระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มีการประกาศใช้ในช่วงเวลาเดียวกับพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 แต่พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มีการแก้ไขปรับปรุงให้ทันสมัยไปหลายครั้งแล้ว ส่วนพระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มีเพียงแค่ 15 มาตรา แต่มีการใช้และมีปัญหาในทางกฎหมายมาก มีหลายปัญหาที่กฎหมายกำหนดไปไม่ถึงหรือบัญญัติไว้ไม่ชัดเจน ในขณะที่พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติ

ราชการทางปกครองฯ มีการแก้ไขไปแล้ว ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 แล้ว โดยเฉพาะเรื่องมาตรการบังคับทางปกครองที่มีปัญหามายาวนานแล้วว่าหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ไม่กล้าที่จะใช้มาตรการบังคับทางปกครอง เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้ปรับใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยอนุโลม เป็นผลให้หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ไม่ค่อยที่จะดำเนินการในลักษณะดังกล่าวเพราะไม่แน่ใจในเรื่องการปรับใช้บังคับโดยอนุโลม ในที่สุดก็สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยกำหนดเพิ่มเติมให้มีบทบัญญัติหลายมาตราที่เกี่ยวกับมาตรการบังคับทางปกครองเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

โดยส่วนตัวพื้ มองว่า ถึงเวลาที่พระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ฯ จะต้องมีการพัฒนาโดยการแก้ไขและปรับปรุงพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งพื้ก็ได้คุยกับกรมบัญชีกลางแล้ว โดยกรมบัญชีกลางในฐานะที่เป็นหน่วยงานซึ่งรับผิดชอบในการใช้บังคับกฎหมายนี้มีแนวคิดที่จะดำเนินการในเรื่องนี้ ซึ่งพื้เคยแจ้งไปแล้วว่าหากมีข้อขัดข้องประการใดหรือจะเชิญให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาไปช่วยร่วมแก้ไขด้วยก็ได้ หรือจะขอให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาแก้ไขเพิ่มเติมหรือปรับปรุงให้ก็ได้ นอกจากนี้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางละเมิดของ

ภาพการบรรยายการอบรมหลักสูตร เรื่อง เทคนิคการสอบสวนข้อเท็จจริงความรับผิดชอบทางละเมิด จัดโดยสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2564

ขอสงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย โดยห้ามคัดลอก ทำซ้ำ ดัดแปลงหรือนำส่วนใดส่วนหนึ่งไปเผยแพร่สู่ภายนอกโดยไม่ได้รับอนุญาต เว้นแต่เป็นการอ้างอิงในทางวิชาการ ต้องอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลทุกครั้ง

ภาพการสัมมนาทางวิชาการ ในหัวข้อ สัญญาทางปกครองในประเทศไทย : ปัญหาปัจจุบันและทางออกในอนาคต
โดยสำนักงานศาลปกครองร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา วันที่ 12 กรกฎาคม 2565

เจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ยังเป็นกฎหมายที่ไปกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่เสียเป็นส่วนใหญ่ โดยระเบียบนี้ยังมีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่นอกเหนือไปจากตัวบทแห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ฯ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บท (primary law) จึงเห็นว่าทั้งระเบียบและพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ ถึงเวลาแล้วที่จะต้องมีการทบทวนและปรับปรุง เพื่อให้มีความชัดเจนและไม่เกิดปัญหาในการใช้และตีความกฎหมาย

ตัวอย่างที่มีปัญหาตามกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ เช่น ผู้ใดเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง ความรับผิดทางละเมิด ซึ่งมีการหารือมาโดยตลอดและมีข้อเท็จจริงที่แตกต่างกัน แต่โดยส่วนใหญ่แล้วคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) เห็นว่าเรื่องผู้ที่มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง ความรับผิดทางละเมิดนั้นไม่ใช่ประเด็นหลักแห่งการพิจารณาความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ เช่น ผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งร่วมนั้นอาจจะไม่ต้องร่วมกันครบทุกคนเพื่อแต่งตั้ง

คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงความรับผิดทางละเมิดก็ได้ ถ้าปรากฏว่าผู้บังคับบัญชาหรือผู้กำกับดูแลที่มีอำนาจควบคุมหรือกำกับดูแลทั้งหมดขององค์กรนั้นเป็นผู้แต่งตั้งแล้ว ก็ถือว่าการแต่งตั้งนั้นมีผลแล้ว อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาอื่น ๆ อีกหลายประการที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539

ผอ. เป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องสัญญาทางปกครอง เคยร่วมร่างกฎหมายจัดซื้อจัดจ้าง และมีบทความเกี่ยวกับเรื่องสัญญาทางปกครองจำนวนมาก โดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 3 ได้เปิดช่องเอาไว้ให้ศาลปกครองตีความว่าสัญญาใดเป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่ และมีประเด็นปัญหาที่เข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลบ่อยครั้ง อยากทราบความเห็นของ ผอ. ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวครับ

จริง ๆ แล้ว ตอนที่ยกร่างพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ เรานำกฎหมายแม่แบบ (model law) มาจากกฎหมายเยอรมัน ซึ่งมีเรื่องสัญญาทางปกครองอยู่ในกฎหมายวิธีปฏิบัติทางปกครองของกฎหมายเยอรมันด้วย แต่เราไม่นำมาบัญญัติไว้ในร่างพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองฯ เพราะตอนนั้นพิจารณาแล้วเห็นว่าเรื่องคำสั่งทางปกครองเป็นเรื่องสำคัญกว่า โดยในช่วง พ.ศ. 2539 นั้นเรายังไม่พร้อมที่จะยกร่างบทบัญญัติเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองให้มีรูปแบบตามแบบอย่างของกฎหมายเยอรมัน และเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 จึงมีการให้นิยามของคำว่า “สัญญาทางปกครอง” ไว้ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว แต่ก็ยังเป็นเพียงแค่การยกตัวอย่างของสัญญาทางปกครองใน 4 ลักษณะเท่านั้น โดยไม่ได้มีการให้ความหมายที่ชัดเจนไว้ เรื่องนี้ก็มีหลายคน รวมทั้งนักศึกษากฎหมายก็สงสัยว่าสัญญาทางปกครองมีเพียง 4 ลักษณะนี้ ใช่หรือไม่ พี่ก็ตอบไปว่าไม่ใช่ เป็นเพียงการยกตัวอย่าง และเป็นวิธีการในการบัญญัติกฎหมายที่เปิดทางให้มีการตีความบทบัญญัติมาตรา 3 เพื่อพิจารณาให้ครอบคลุมถึงสัญญาในลักษณะใหม่ ๆ ในอนาคต โดยในระยะแรก ควรยึดแนวทางในการพัฒนารูปแบบของสัญญาทางปกครองตามแบบอย่างของกฎหมายฝรั่งเศส กล่าวคือ ให้ศาลปกครองวินิจฉัยว่า สัญญาทางปกครองควรจะมีรูปแบบหรือลักษณะอย่างไรบ้าง เหมือนกับกรณีกฎหมายฝรั่งเศสได้วางแนวในการพัฒนาสัญญาทางปกครองโดยให้สภาแห่งรัฐ (Conseil d'État) ตีความกฎหมายและวางแนวทางในการพิจารณาลักษณะของสัญญาทางปกครองจนกลายเป็นบรรทัดฐานทางกฎหมายที่ถือปฏิบัติกัน

แต่ประเทศไทยเพิ่งจะมีศาลปกครองได้เพียง 20 กว่าปี หากจะปล่อยให้พัฒนาการของกฎหมายที่เกี่ยวข้องสัญญาทางปกครองเป็นไปตามแนวคำวินิจฉัยของศาลปกครองสูงสุดและให้กลายเป็นบรรทัดฐานเหมือนอย่างประเทศฝรั่งเศสอาจต้องใช้เวลายาวนาน และอาจไม่ทัดเทียมกับกฎหมายฝรั่งเศสที่มีพัฒนาการในเรื่องสัญญาทางปกครองมานานกว่าประเทศไทยมาก โดยส่วนตัวแล้วมีความเห็นว่า ระบบกฎหมายไทยเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร ศาลปกครองไทยได้พัฒนาหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองได้มากเพียงพอแล้วที่จะตกผลึกเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร การพัฒนาปรับปรุงกฎหมายโดยการนิติบัญญัติจะส่งผลที่เป็นรูปธรรมและได้ผลสำเร็จที่เร็วกว่าการที่ต้องรอบรรทัดฐานแห่งคดี จึงมีความเห็นว่าควรมีการวางบทบัญญัติเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองในลักษณะการนิติบัญญัติได้แล้ว

การให้คำนิยามของสัญญาทางปกครองว่าหมายถึงความถึงสัญญาใดหรือมีลักษณะใดบ้าง อาจก่อให้เกิดปัญหาทางกฎหมายขึ้นได้ เพราะอนาคตอาจมีสัญญาในรูปแบบใหม่ ๆ เกิดขึ้น ซึ่งจะต้องรอให้เป็นคดีและมีการวินิจฉัยวางหลักกฎหมายจากศาลปกครองสูงสุดเสียก่อน กรณีนี้ย่อมเป็นปัญหาในการปฏิบัติตามสัญญา เนื่องจากมีข้อพิพาทเป็นคดีเกิดขึ้นระหว่างกันแล้ว หากมีการกำหนดกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองขึ้น โดยอาจมีบทบัญญัติที่กำหนดให้มีการเพิ่มเติมลักษณะของสัญญาทางปกครอง โดยการออกกฎหมายลำดับรองในลักษณะของกฎกระทรวง โดยอาจมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดว่าสัญญาใดที่มีลักษณะตามที่กฎกระทรวงกำหนดให้ถือว่าเป็นสัญญาทางปกครอง ซึ่งเป็นบทกวาดในการบัญญัติกฎหมายก็ได้ ในกรณีเกี่ยวกับการกำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองนั้น เห็นว่า ถึงเวลาอันสมควรแล้วที่จะมีกฎหมายดังกล่าว

อยากให้ฝากข้อคิดสำหรับนักกฎหมายในฐานะ ผู้ศึกษากฎหมายและผู้ใช้กฎหมายมหาชน

พินิจว่างานของนักกฎหมายเป็นงานที่
ค่อนข้างหนัก แต่ในการทำงานก็ต้องมีความสุจริต
ดังคำกล่าวที่ว่า “เกียรติภูมิของนักกฎหมาย
ย่อมอยู่ที่งานหนักอันสุจริต (For the jurist,
honour lies in honest toil.)” ซึ่งหมายความว่า
แม้งานของนักกฎหมายเป็นงานที่ค่อนข้างหนัก
แต่การทำงานนั้นต้องยึดถือและมีความสุจริต

เป็นที่ตั้ง การปรับใช้กฎหมายนั้น นอกจาก
ความยุติธรรม เหตุผล และประโยชน์ของ
ภาครัฐแล้ว ยังต้องคำนึงถึงประชาชนด้วยเสมอ
เพราะ “ความผาสุกของประชาชนเป็นกฎหมาย
อันสูงสุด (Salus populi est suprema lex. -Welfare
of people is the supreme law.)”

ในนามของทีมงานวารสารฯ ผมขอขอบคุณ ดร.พัชมา จิตรมहिมา เป็นอย่างสูง ที่ได้กรุณา
สละเวลาอันมีค่าและให้โอกาสในการสัมภาษณ์ โดยแบ่งปันประสบการณ์ชีวิตส่วนตัว การศึกษา การทำงาน
โดยเฉพาะทรงชนะความเห็นที่ทรงคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างมากแก่กระบวนการยุติธรรมทางปกครอง
และวงการกฎหมายมหาชนไทย ตลอดจนประชาชนทั่วไป ซึ่งนับเป็นเกียรติอย่างสูงสำหรับคอลัมน์
“ประวัตินักกฎหมายมหาชนที่น่าสนใจ” วารสารวิชาการศาลปกครองขอขอบพระคุณมากครับ

จบลงไปแล้วครับ สำหรับการสนทนาแบบ Exclusive กับ ดร.พัชมา จิตรมहिมา หวังว่าผู้อ่าน
จะได้มองเห็น “ตัวตน” ของ ดร.พัชมา จิตรมहिมา ทั้งในแง่มุมของชีวิตส่วนตัว การศึกษา และการทำงาน
มากยิ่งขึ้น เป็นบทสนทนาที่สะท้อนให้เห็นพัฒนาการของกฎหมายมหาชนในภาพของบุคลากรที่ได้รับ
การสนับสนุนให้ไปศึกษาต่อในต่างประเทศและการนำความรู้ดังกล่าวกลับมาพัฒนากฎหมายมหาชน
ในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประสบการณ์จากนักร่างกฎหมายและการตอบข้อหารือกฎหมายมหาชน
ทำให้เราสามารถมองเห็นปัญหาทางกฎหมายทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติ ผมเชื่อว่าข้อคิดที่ได้รับ
จากท่านจะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนากฎหมายมหาชนของประเทศไทยต่อไปอย่างแน่นอนครับ ท้ายนี้
ขอขอบคุณผู้อ่านทุกท่านที่ติดตามอ่านมาจนถึงตรงนี้ และโปรดติดตามตอนต่อไปของคอลัมน์ “ประวัติ
นักกฎหมายมหาชนที่น่าสนใจ” ในวารสารวิชาการศาลปกครองฉบับหน้าครับ สำหรับวันนี้ต้องขอลาไปก่อน
สวัสดีครับ

ประวัติส่วนบุคคล

ชื่อ-นามสกุล ดร.พัชมา จิตรมहिมา
ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการฝ่ายวิเคราะห์และคดีปกครอง
สถานที่ทำงานปัจจุบัน กองกฎหมายปกครอง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
โทรศัพท์ 083-018-4792
Email address : patcha1919@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

คุณวุฒิ ปริญญาเอก (Docteur en droit)
สาขา กฎหมายมหาชน (Droit public)
สถาบัน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยปอล เซซาน-เอ็กซ์มาร์เซย์ 3 (Université Paul Cézanne Aix-Marseille III) สาธารณรัฐฝรั่งเศส (เกียรตินิยมดีมาก)

คุณวุฒิ ปริญญาโท การศึกษาวิจัยชั้นสูง (Diplôme Supérieur de Recherche)
สาขา กฎหมายมหาชน (Droit public)
สถาบัน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งเกรอนอบล์ 2 (Université Pierre Mendès France Grenoble 2 Sciences Sociales) สาธารณรัฐฝรั่งเศส

คุณวุฒิ ประกาศนียบัตรพิเศษของสถาบันการปกครองชั้นสูงแห่งชาติฝรั่งเศส (Certificat De Spécialité de l'ÉNA : l'École National d'Administration) สาธารณรัฐฝรั่งเศส
สาขา กฎหมายปกครอง
สถาบัน สถาบันการปกครองชั้นสูงแห่งชาติฝรั่งเศส (ÉNA : École national d'Administration) สาธารณรัฐฝรั่งเศส

คุณวุฒิ นิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขา กฎหมายเอกชน
สถาบัน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คุณวุฒิ ประกาศนียบัตรกฎหมายมหาชน
สาขา กฎหมายมหาชน
สถาบัน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คุณวุฒิ นิติศาสตรบัณฑิต
สาขา กฎหมาย
สถาบัน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประวัติการอบรมและดูงาน

1. โครงการฝึกอบรมบุคลากรเพื่อปฏิบัติราชการตามกฎหมายปกครองในสายงานนักกฎหมาย กฤษฎีกา จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2554
2. สัมมนารับฟังความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2554
3. ประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 9 จัดโดยสำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2554
4. โครงการบรรยายพิเศษ เรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองนักลงทุนเมื่อเข้าสู่ AEC และการพัฒนาและการปรับปรุงกฎหมายภาครัฐเพื่อรองรับการเข้าสู่ AEC จัดโดยหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม พ.ศ. 2556
5. ประชุมเตรียมการด้านกฎหมายสำหรับประชาคมอาเซียน (อาเซียน + 6) และความร่วมมือระหว่างประเทศอาเซียน จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2557
6. การประชุมคณะทำงาน 2 ว่าด้วยการอนุญาตตุลาการและการประนอมข้อพิพาทในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL) วันที่ 2-6 กุมภาพันธ์ 2558 ณ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา จัดโดยสำนักงานใหญ่องค์การสหประชาชาติ
7. โครงการฝึกอบรม หลักสูตรผู้บริหารด้านกฎหมายภาครัฐระดับสูง รุ่นที่ 4 จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา และอบรมดูงานองค์การภาครัฐ ณ เขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (ฮ่องกง) ระหว่างวันที่ 26-29 ตุลาคม 2558
8. โครงการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ Legal Workshop for the Office of the Council of State 2017 วันที่ 24-28 กรกฎาคม 2560 ณ The National Graduate Institute for Policy Studies (GRIPS) ประเทศญี่ปุ่น

ประสบการณ์การทำงาน

1. ผู้อำนวยการฝ่ายวิเคราะห์และคดีปกครอง กองกฎหมายปกครอง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
2. นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการพิเศษ ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการกรมการกฤษฎีกา คณะพิเศษ (ละเมิด) และคณะกรรมการวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง ในสำนักกฎหมายปกครอง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ปฏิบัติราชการงานให้ความเห็นทางกฎหมายแก่เจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐ
3. ช่วยงานราชการรองนายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
4. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาแรงงานและประสานงานการฝึกอาชีพแห่งชาติ พ.ศ. 2552
5. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการศูนย์ปราบปราม จักกุม และดำเนินคดีแรงงานต่างด้าวลักลอบทำงาน

6. อาจารย์พิเศษ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตบางเขนและวิทยาเขตขอนแก่น
7. อาจารย์ผู้บรรยาย หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม (SPU)
 - วิชา LAW 501 ระเบียบวิธีวิจัยทางกฎหมาย (Research Methodology in Law)
 - วิชา LAW 503 ทฤษฎีกฎหมายมหาชน (Theory of Public Law)
 - วิชา LAW 660 กฎหมายเลือกตั้งและรัฐสภาชั้นสูง (Advanced Election Law and Parliament)
 - วิชา LAW 619 กฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ (Economic Public Law)

ผลงานด้านวิชาการ

- ข้อความคิดและหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง (2553)
- ทิศทางแห่งการพัฒนากฎหมายความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ (2558)
- กฎหมายเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ และหลักการสำคัญของร่างกฎหมายการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ (2558)
- กฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองและแนวคิดในการปฏิบัติราชการ (2558)
- กฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจเครื่องมือสำคัญในการควบคุมและแทรกแซงทางเศรษฐกิจการบริหารงานแผ่นดิน และการดำเนินวิสาหกิจของรัฐ (2559)
- หลักปฏิบัติราชการเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง และกฎหมายการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (2559) กระบวนการควบคุมและตรวจสอบคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท เปรียบเทียบแนวคิดและนิติวิธีทางมหาชนของสาธารณรัฐฝรั่งเศส (2559)
- แนวคิด หลักกฎหมาย และนิติวิธีในการรวบรวมเป็นประมวลกฎหมายการพัสดุของสาธารณรัฐฝรั่งเศส (2560)
- แนวคิดและหลักการใกล้เคียงข้อพิพาทในศาลปกครองฝรั่งเศสที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่ ค.ศ. 2016 ตามประมวลกฎหมายความยุติธรรมทางปกครอง (code de justice administrative) ของสาธารณรัฐฝรั่งเศส (2560)
- ความเป็นกลางในการพิจารณาทางปกครอง เปรียบเทียบแนวคำวินิจฉัยของสภาแห่งรัฐและหลักความเป็นกลางตามกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส (2560)
- วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายในประเด็นการกำหนดหลักธรรมาภิบาลและแนวทางในการสร้างความโปร่งใสตามกฎหมายการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ (2562)
- สารสำคัญแห่งกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองและการสร้างแนวคิดเชิงบวกในการปฏิบัติราชการทางปกครอง (2562)
- การจัดทำนโยบายสาธารณะของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ศึกษาวิเคราะห์จากข้อความคิดไปสู่การประเมินผล (Fabriquer les politiques publiques de la République française : de la conception à l'évaluation) (2562)

- ปัญหาความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พิจารณาหลักเกณฑ์การพิจารณาและการแยกความรับผิดโดยเปรียบเทียบกับการจัดแบ่งความผิดตามกฎหมายฝรั่งเศส (2563)
- หลักเกณฑ์สำคัญในกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พิจารณาปัญหาของบทบัญญัติกฎหมายเพื่อนำไปสู่แนวคิดในการพัฒนาปรับปรุงกฎหมาย (2564)
- คำสั่งทางปกครองและการเพิกถอนคำสั่งทางปกครองตามกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เปรียบเทียบกฎหมายปกครองฝรั่งเศส (2564)
- โครงการจัดทำร่างประกาศกระทรวง “กิจการอื่น” ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) (2558)

ประวัติการเป็นวิทยากรบรรยาย

1. บรรยาย เรื่อง ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ (Liability for wrongful act of officer) จัดโดยกรมสรรพากร สำนักงานสรรพากรภาค 2 เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2553
2. บรรยาย เรื่อง หลักการเบื้องต้นของกฎหมายมหาชนและกฎหมายปกครอง (Les principes généraux du droit public et du droit administratif) จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2554
3. บรรยาย เรื่อง หลักกฎหมายมหาชนและการปฏิบัติงานทางกฎหมายของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2554
4. บรรยาย เรื่อง ปัญหาการบังคับทางปกครองตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง ที่เกี่ยวเนื่องกับประมวลรัษฎากร จัดโดยกรมสรรพากร สำนักงานสรรพากรภาค 1 เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2554
5. บรรยาย เรื่อง ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community (AEC)) ปัญหาและแนวทางการดำเนินงานภาครัฐ ณ มหาวิทยาลัยบูรพา เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2555
6. หลักกฎหมายเกี่ยวกับการพัสดุ สัญญาทางปกครอง และคดีปกครองเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ของสาธารณรัฐฝรั่งเศส หลักสูตรการอบรมตุลาการศาลปกครอง จัดโดยสำนักงานศาลปกครอง เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2556 และวันที่ 12 มกราคม 2558 ณ สำนักงานศาลปกครอง
7. บรรยาย เรื่อง การปฏิบัติราชการทางปกครอง ในโครงการฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาองค์ความรู้ด้านกฎหมายสำหรับข้าราชการกรมบัญชีกลาง จัดโดยกรมบัญชีกลาง เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2558 วันที่ 14 ธันวาคม 2558 และวันที่ 23 ธันวาคม 2558
8. บรรยาย เรื่อง กฎหมายเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ โครงการฝึกอบรมกฎหมายมหาชน สำหรับข้าราชการกรุงเทพมหานคร จัดโดยกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2558
9. บรรยาย เรื่อง การทำคำสั่งทางปกครอง และแนวปฏิบัติในการทำคำสั่งทางปกครองและการพิจารณาอุทธรณ์คำสั่งทางปกครอง ในโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรทบทวนความรู้เกี่ยวกับการพิจารณา การจัดทำคำสั่งทางปกครอง จัดโดยสำนักงานสรรพสามิตภาค 10 ณ โรงแรมชินนาม่อน เรสซิเดนซ์

10. บรรยาย เรื่อง หลักปฏิบัติราชการเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ในโครงการฝึกอบรมหลักสูตรกฎหมายปกครอง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 จัดโดยกรมการปกครอง ณ โรงแรม อินทราณีเจ็ท กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2559 และ ณ โรงแรมอัญชลีนา บางกอก กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2559
11. บรรยาย เรื่อง ความจำเป็นในการวิเคราะห์สถานการณ์กับการร่างกฎหมายและให้ความเห็นทางกฎหมาย ในโครงการฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาข้าราชการในตำแหน่งนิติกรให้เป็นนักกฎหมายนิติบัญญัติ จัดโดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ณ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2559
12. บรรยาย เรื่อง กฎหมายการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ หลักกฎหมายเกี่ยวกับการพัสดุ สัญญาของฝ่ายปกครอง สัญญาทางปกครอง และคดีปกครองเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ตามกฎหมายฝรั่งเศส ตามโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรประกาศนียบัตรทางกฎหมายปกครอง วิธีพิจารณาคดีปกครอง และคดีปกครอง จัดโดยศาลปกครองและคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2561 วันที่ 26 พฤษภาคม 2562 วันที่ 15 และวันที่ 20 กันยายน 2564
13. บรรยาย เรื่อง สาระสำคัญของพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ในโครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการตามกฎหมายคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและกฎหมาย 6 ฉบับ จัดโดยกรมการปกครอง ณ โรงแรมบางกอกพาเลซ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2561
14. บรรยาย เรื่อง การพิจารณาเนื้อหาและสาระสำคัญของร่างกฎหมาย (ด้านการกำหนดมาตรการบังคับทางปกครองที่เหมาะสม) ในโครงการฝึกอบรมหลักสูตรการร่างกฎหมาย การให้ความเห็นทางกฎหมาย และการดำเนินคดีปกครอง จัดโดยสถาบันพัฒนานักกฎหมายมหาชน สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2561 และวันที่ 4 เมษายน 2562
15. บรรยาย เรื่อง หลักกฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการ จัดโดยสถาบันพัฒนานักกฎหมายมหาชน สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2562 และวันที่ 6 มิถุนายน 2562
16. บรรยาย เรื่อง กรณีศึกษาและการปฏิบัติ : การให้ความเห็นทางกฎหมาย จัดโดยสถาบันพัฒนานักกฎหมายมหาชน สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2562
17. บรรยาย เรื่อง ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติราชการทางปกครองและวินัยเชิงบวกตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 จัดโดยกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562
18. บรรยาย เรื่อง การกระทำของฝ่ายปกครอง ความหมายและประเภทของการกระทำทางปกครอง กระบวนการวินิจฉัยสั่งการของฝ่ายปกครองและการบังคับตามคำสั่งทางปกครองที่กำหนดให้ชำระเงิน (actions of administration, meaning and category of administrative actions, process of adjudication of administration and enforcement of administrative act provided payment) จัดโดยกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2562

19. บรรยายในการประชุมเชิงปฏิบัติการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ เพื่อรองรับพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 หมวด 4 การจัดสรรน้ำและการใช้น้ำ รุ่นที่ 2 จัดโดยกรมทรัพยากรน้ำ เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2563
20. บรรยาย เรื่อง กฎกระทรวงกำหนดเจ้าหน้าที่ผู้ออกคำสั่งใช้มาตรการบังคับทางปกครองและการแต่งตั้งเจ้าพนักงานบังคับทางปกครอง พ.ศ. 2562 จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2563
21. บรรยาย เรื่อง หลักกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดของเจ้าหน้าที่ของไทย หลักสูตรการพัฒนานักกฎหมายภาครัฐ ระดับชำนาญการขึ้นไป รุ่นที่ 28 และรุ่นที่ 29 จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2564 และวันที่ 19 สิงหาคม 2564
22. บรรยาย เรื่อง กฎหมายว่าด้วยความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่เปรียบเทียบ หลักสูตรการพัฒนานักกฎหมายภาครัฐ ระดับชำนาญการขึ้นไป รุ่นที่ 30 และรุ่นที่ 31 จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2565 และวันที่ 10 มิถุนายน 2565
23. บรรยาย เรื่อง กฎหมายว่าด้วยความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ หลักสูตรการพัฒนานักกฎหมายภาครัฐ ระดับปฏิบัติการ รุ่นที่ 20 และรุ่นที่ 21 จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2565 และวันที่ 6 มิถุนายน 2565
24. บรรยายโครงการฝึกอบรมหลักสูตร การอบรมสัมมนาร่วมกันของข้าราชการบรรจุใหม่ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 เรื่อง กฎหมายเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง และพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 จัดโดยกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2564
25. บรรยาย เรื่อง ความรับผิดของรัฐและหลักกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของฝ่ายปกครอง จัดโดยกรมสรรพากร เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2564 และวันที่ 1 กันยายน 2564
26. บรรยายโครงการฝึกอบรมผ่านระบบสื่อออนไลน์ หลักสูตร “พัฒนาศักยภาพให้แก่ข้าราชการและพนักงานราชการในตำแหน่งนิติกร” หัวข้อวิชา คำสั่งทางปกครอง และการให้ความเห็นทางกฎหมายจัดโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2564
27. บรรยายการอบรมหลักสูตร เรื่อง เทคนิคการสอบสวนข้อเท็จจริงความรับผิดทางละเมิด จัดโดยสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2564